

”Böjda knän och öppna ögon”

En analys av Assembléia de Deus syn på ett gott samhälle

UPPSALA UNIVERSITET
Teologiska institutionen
Kyrko- och missionsstudier C, HT 2018
15 hp
Författare: Hanna Andersson
Handledare: Kajsa Ahlstrand
Examinator: Cecilia Wejryd

Innehåll

Kapitel 1 Inledning.....	2
Syfte och frågeställning	3
Assembléia de Deus.....	4
Material.....	4
Teoretiska perspektiv genom tidigare forskning.....	6
Politisk pentekostalism.....	7
Predikan om samhället	9
Metod.....	10
Analysverktyg.....	11
Disposition.....	13
Kapitel 2 Assembléia de Deus i en brasiliansk kontext	14
Assembleia.org.br.....	14
Brasiliansk kontext.....	15
Kapitel 3 Predikoserien ”Valores Cristãos” och analys	18
Vägen dit	18
Sammanfattning.....	23
Hierarkier	24
Sammanfattning.....	30
Styrning.....	31
Sammanfattning.....	37
Kapitel 4 Sammanfattning och resultat.....	38
Käll- och litteraturförteckning.....	42
Otryckt material	42
Tryckt material och litteratur	42
Internetkällor	44

Kapitel 1 Inledning

Brasilien är ett av världens största länder och har, trots att landet sedan 1891 är en sekulär stat, traditionellt setts som romersk-katolskt på grund av det stora antalet katoliker. Även om det i Brasilien idag fortfarande lever fler romerska katoliker än det gör i något annat land, är det religiösa landskapet i förändring. Antalet katoliker minskar och antalet ”evangélicos” (evangelikaler) ökar.¹ Termen ”evangélicos” används i brasilianskt språkbruk om kristna tillhörande både mer traditionella protestantiska kyrkor som metodistkyrkan och baptistiska samfund och om de pentekostala kristna. Även om antalet icke-pentekostala evangelikaler ökat något under de senaste årtiondena är det framförallt de pentekostala kyrkorna och samfunden som bidragit till den markanta ökningen av evangelikaler. Denna ökning är inget unikt för Brasilien. Pentekostala kyrkor har under senare år upplevt en stor tillväxt i Syd, i utvecklingsländer, men framförallt i Sydamerika och Brasilien. Om pentekostalism hade räknats som en egen religion skulle det vara den snabbast växande i världen.² 2016 uppgav 22 % av invånarna i Brasilien över 16 år att de var pentekostala kristna, vilket kan jämföras med 1994 då 10 % ansågs sig vara detta.³

Den största av de pentekostala kyrkorna i Brasilien, och en av de äldsta, är Assembléia de Deus eller Guds församling med över 22,5 miljoner medlemmar.⁴ Det stora antalet pentekostala kristna gör att de har blivit en maktfaktor i det brasilianska samhället. Studier har visat att pentekostala kyrkor, däribland Assembléia de Deus, har gått från att till stor del ta avstånd från den politiska sfären till att på senare årtionden engagera sig i politiken och hur samhället ska styras.⁵ Detta syntes bland annat då den före detta miljöministern Marina Silva och presidentkandidaten inför presidentvalet 2014 lovade att legalisera samkönade äktenskap om hon vann. Ett löfte som hon senare tog tillbaka efter att Silas Malafaia, pastor i att Assembléia de Deus, uppmanat alla pentekostala kristna att inte rösta på henne.⁶ Det ökade intresset och inflytandet i politiken syntes inte minst under 2018 års presidentvalskampanj i landet där många kyrkoledare öppet stöttade den

---

¹ Lindahl, Ylva (red), ”Brasilien; religion”, <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/sydamerika/brasilien/religion/> (Läst 23/11 2018)

² Alexander, Paul, 2009

³ Datafolha, ”Perfil e opinião dos evangélicos no Brasil – total da amostra” s. 2 <http://media.folha.uol.com.br/datafolha/2016/12/28/da39a3ee5e6b4b0d3255bfe95601890afd80709.pdf> (Läst 24/11 2018)

⁴ Detta är siffror från 2011, antalet har ökat sedan dess. Cavallera, Renato, ”Assembléia de Deus do Brasil é a maior igreja pentecostal do mundo” <https://noticias.gospelmais.com.br/assembleia-deus-brasil-maior-igreja-pentecostal-mundo-21458.html> (Läst 24/11 2018). Enligt opinionsundersökningen ”Perfil e opinião dos evangélicos no Brasil – total da amostra” nämnd i fotnot 3, tillhör 34 % av de som identifierar sig som ”evangelicos” Assembleia de Deus.

⁵ Lacerda, Fabio, 2017, s.1-3

⁶ Jönsson, Brandão Henrik, ”Frikyrkorna maktfaktor – kan avgöra valet” <https://www.dn.se/nyheter/varlden/frikyrkorna-maktfaktor-kan-avgora-valet/> (Läst 25/11 2018)

högerkonservative och kontroversielle politikern och sedermera vinnaren av presidentvalet 2018 Jair Bolsonaro.⁷

Denna uppsats kommer att fokusera på Assembléia de Deus som ett exempel och urval bland de pentekostala kyrkorna i Brasilien och undersöka vad denna kyrka har för syn på samhället, hur samhället ska styras och ordnas och vilka värderingar som bör vara rådande i samhället.

Syfte och frågeställning

Frågan om vad ett bra eller gott samhälle är, och hur det ska utformas, är frågor som har engagerat filosofer, politiker och andra i alla samhällen och tider. Som ovan nämnts har de pentekostala kristna i Brasilien ökat i antal och blivit en maktfaktor i det brasilianska samhället, varför det blir av intresse att undersöka vad de har för syn på samhället. Syftet med undersökningen är att genom att analysera Assembléia de Deus syn på vad som utgör ett gott samhälle bidra med en ökad förståelse och kunskap dels om Assembléia de Deus, dels om relationen mellan pentekostal tradition och det brasilianska samhället. Uppsatsens frågeställning formuleras som:

Vad är ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus?

För att fördjupa frågeställningen ställs följande frågor: *Hur ska detta samhälle styras? Vilka värderingar råder? Bygger samhället på några hierarkier? Vad har kvinnor och män för roller? Hur ser vägen dit ut?*

Dessa frågor är något som varje politisk och religiös grupp på ett eller annat sätt tar ställning till eller ställs inför i deltagandet och utformningen av ett samhälle. De bidrar därigenom till att svara på den övergripande frågan om vad som är ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus.

Med samhälle ska i den här uppsatsen förstås det brasilianska samhället, även om det är högst troligt att det som gäller för ett gott samhälle i Brasilien enligt Assembléia de Deus i det stora hela också gäller för andra delar av världen. Begreppet ”ett gott samhälle” syftar i denna uppsats på Assembléia de Deus idealsamhälle, hur det brasilianska samhället borde vara. Den sista fördjupningsfrågan ”hur ser vägen dit ut?” ska därför förstås som hur Brasilien ska ta sig från den nuvarande politiska och sociala situationen till att närma sig att bli Assembléia de Deus idealsamhälle.

---

⁷ Frazão, Felipe, “Edir Macedo declara apoio a Bolsonaro”, <https://politica.estadao.com.br/noticias/eleicoes,edir-macedo-declara-apoio-a-bolsonaro,70002526353> (Läst 26/11 2018)

Assembléia de Deus

Assembléia de Deus är en pentekostal kyrka. Karaktäriserande för pentekostala kyrkor är en stark betoning av den personliga erfarenheten av Gud genom andedop och de andliga nådegåvorna såsom tungotal och helbrägdagörelse.⁸

Assembléia de Deus har sin grund i den mission som de svensk-amerikanska missionärerna Daniel Berg, Gunnar Vingren och Frida Vingren gav upphov till. 1911 startade de ”Missão de Fé Apostólica” (Den apostoliska trosmissionen) i Belém, Pará i nordöstra Brasilien. 1918 bytte den namn till Assembléia de Deus. 1930 blev Assembléia de Deus ett självständigt samfund i samband med ett besök av den svenske pastorn Lewi Pethrus.⁹

På grund av oenigheter och schismer har Assembléia de Deus delats upp i olika samfundsorganisationer. De största är ”Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil”, ”Convenção Nacional das Assembleias de Deus”, ”Assembleia de Deus Betesta” och ”Assembleia de Deus Vitória em Cristo”. Av dessa är det Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil (CGADB) som är den största och vars trossatser går att läsa i deras nyligen sammanställda ”Declaração de Fé” från 2017.¹⁰ En skillnad mellan samfundsorganisationerna är frågan om vem som kan inneha pastorsämbetet. Inom CGADB kan endast män inneha detta ämbete medan andra samfundsorganisationer även tillåter kvinnor att bli pastorer.¹¹

Material

För att svara på den ställda forskningsfrågan har jag använt mig av videopredikningar hämtade från Assembléia de Deus hemsida.¹² Att använda videopredikningar som Assembléia de Deus själva har valt att ladda upp på sin hemsida som undersökningsmaterial är ett sätt att säkerställa att det som analyseras faktiskt ger uttryck för vad just Assembléia de Deus anser vara ett gott samhälle. Det finns på assembleia.org.br i skrivande stund ca 1 300 uppladdade predikningar, ett antal som hela tiden utökas och där den tidigaste är från 2009 och de senaste är från 2019. Predikningarna är i arkivet sorterade utifrån datum i fallande ordning. En del av predikningarna ingår i en ”Serie de mensagens”(budskapsserie). En serie är två eller flera predikningar som kretsar kring ett gemensamt övergripande tema som ofta behandlas under en avgränsad period, till exempel fyra söndagar i rad.

---

⁸ Kärkkäinen, Veli - Matti, 2002, s. 70 – 71, 77 – 78

⁹ Vingren, Ivar, 1968, s. 101, 155 – 170

¹⁰ Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil, 2017

¹¹ Lopes, Roberta Leiliane, ”CGADB não aceita, mas convenções regionais já ungem mulheres como pastoras” <https://www.gospelprime.com.br/mulher-pastora-ordenacao-de-mulheres-no-brasil-assembleia-de-deus/> (Läst 27/12 2018)

¹² Assembléia de Deus, <http://assembleia.org.br/> (Läst 27/11 2018)

Det är också möjligt att en serie kan göra uppehåll för att vid ett senare tillfälle återupptas och utökas.

I valet av material letade jag efter predikningar som utifrån det angivna namnet relaterade till samhällsfrågor. Det finns flera predikningar som utifrån rubrikerna på olika sätt berör samhälleliga frågor så som ekonomi, välbefinnande och kultur; dock finns det ingen som uttryckligen svarar på frågan om vad som utgör ett gott samhälle. Efter att ha gått igenom arkivet med predikningar fann jag att serien "Valores Cristãos" (kristna värderingar) var mest relevant att analysera utifrån den ovan angivna frågeställningen. Serien med namnet "Valores Cristãos" innehåller tretton predikningar där den första är publicerad söndagen den 1 april 2018. De andra predikningarna har därefter publicerats veckovis fram till den 24 juni. Alla predikningar i serien förutom den första "O que é ética cristã" ("Vad är kristen etik") kretsar kring givna samhällsfrågor/ämnen som "Kristen etik och mänskliga rättigheter", "Kristen etik och sexualitet" och "Kristen etik och politik". Längden på predikningarna varierar från ca 44 minuter till ca 1 timme och 49 minuter. Den totala längden på analysmaterialet är drygt 17 timmar. Värt att notera är att "Valores Cristãos" är en relativt ny serie, där den sista predikan är sänd ca tre och en halv månad innan första valomgången i parlamentsvalet (2018) vilket också gör den passande utifrån syftet att bidra med förståelse och kunskap gällande relationen mellan pentekostal tradition och det brasilianska samhället.

En möjlig invändning mot att använda serien "Valores Cristãos" som material är att utläggningarna i predikningarna blir för koncentrerade runt de enskilda ämnena som diskuteras i predikningarna. Detta är en relevant anmärkning som måste beaktas. Jag menar dock att detta är ett problem som uppstår oavsett vilka predikningar som väljs ut, när materialet måste avgränsas och en totalundersökning utifrån de givna ramarna inte är genomförbar. De ämnen som tas upp bör istället ses som samhällsfrågor som enligt Assembléia de Deus är extra viktiga att diskutera utifrån deras syn på vad som är ett gott samhälle och den rådande sociala, politiska och kulturella kontexten i dagens brasilianska samhälle. Tretton predikningar är tillräckligt många för att ge en bred bild av Assembléia de Deus syn på samhället och för att kunna upptäcka återkommande frågor och teman.

I presentationen av materialet är det också av intresse att diskutera hur signifikativt det valda analysobjektet och analysmaterialet är för Assembléia de Deus som kyrkogemenskap. I hur stor utsträckning representerar denna församling och dessa predikningar Assembléia de Deus i sin helhet och hur stora generaliseringsmöjligheter finns det? Assembleia.org.br och församlingen som är knuten till hemsidan är ansluten till Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil (CGADB). Den valda serien "Valores Cristãos" är en del av Escola Bíblica Dominical som är Assembléia de Deus bibelskola eller söndagsskola med klasser för alla åldrar som hålls varje

söndagsmorgon och bygger på boken med samma namn som är skriven av pastor Douglas Roberto de Almeida Baptista, ordförande i rådet för utbildning och kultur inom CGADB.¹³ Det faktum att församlingen bakom assembleia.org.br är en del av CGADB och ”Valores Cristãos” är en del av deras undervisningsmaterial medför en avgränsning då Assembléia de Deus i denna uppsats blir synonymt med CGADB. Det går därför inte att säga någonting om hur de andra samfundsorganisationerna och självständiga kyrkorna som bär namnet Assembléia de Deus anser att ett gott samhälle ska vara.

Det ovan förda resonemanget visar på en avgränsning i hur Assembléia de Deus bör förstås i denna uppsats och en tydlig begränsning i generaliseringsmöjligheter. Nästa intressanta aspekt att beröra är hur representativt, utifrån frågeställningen, det valda analysmaterialet kan sägas vara för CGADB. Undervisningsmaterialet som används i Escola Bíblica Dominical publiceras av Casa Publicadora das Assembleias de Deus (CPAD) som är CGADB:s egna publiceringsförlag.¹⁴ ”Valores Cristãos” är det material som ingår i undervisningen för andra kvartalet av 2018 och ska studeras av de kyrkor som tillhör CGADB.¹⁵ Materialet består av förbestämda kommentarer, begreppsdefinitioner och bibelverser men predikanten har i övrigt möjlighet att själv utforma sin predikan. Predikanten är, i tio av de tretton predikningar som utgör analysmaterialet, pastor Flauzilino Araújo dos Santos, som är den undersökta församlingens högste ledare och vicepresident i rådet för utbildning och kultur som finns inom CGADB.¹⁶ Jag menar utifrån detta, att även om denna uppsats undersöker tretton predikningar från en enskild församling, är resultaten representativa för CGADB som samfundsorganisation, varav det blir möjligt att säga att denna uppsats faktiskt undersöker Assembléia de Deus syn på vad ett gott samhälle är och inte enbart en enskild församlings syn.

Teoretiska perspektiv genom tidigare forskning

Som redan nämnts ovan är Assembléia de Deus ett av de äldsta och största pentekostala kyrkosamfundet i Brasilien, något som bidragit till att många forskare intresserat sig för dem. Assembléia de Deus har därför studerats utifrån en rad olika perspektiv såsom historiska,

---

¹³ Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil, “Conselho de Educação e Cultura”, <http://www.cgadb.org.br/2018a/index.php/inst/conselhos/escola-de-missoes-5.html> (Läst 2/12 2018); Assembléia de Deus, ”Valores Cristãos” <https://www.cpad.com.br/valores-cristaos-327062/p> (Läst 2/12 2018)

¹⁴ Casa Publicadora das Assembleias de Deus “Gerências” <http://www.editoracpad.com.br/institucional/integracao-gerencia.php?s=2&i=6> (Läst 2/12)

¹⁵ Escola bíblica dominical “Revista adultos 2º trimestre 2018 CPAD” <https://www.escola-ebd.com.br/revista-adultos-2-trimestre-2018-cpad/> (Läst 2/12)

¹⁶ Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil, “Conselho de Educação e Cultura”, <http://www.cgadb.org.br/2018a/index.php/inst/conselhos/escola-de-missoes-5.html> (Läst 2/12 2018)

sociologiska och politiska.¹⁷ Det senaste perspektivet ligger närmast mitt eget forskningsområde. Denna del av texten kommer att redogöra för uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Jag kommer att redovisa tidigare forskning som jag finner berör de viktigaste aspekterna i relation till interaktionen mellan pentekostalism och samhället i Brasilien och predikan som ett medel att påverka och förändra samhället. Tidigare forskning om politisk pentekostalism utgör därmed denna uppsats teoretiska ramverk och sätter in denna studie i en vidare kontext. Forskning som berör interaktionen mellan pentekostalism och samhället i Brasilien kommer att presenteras under rubriken ”Politisk pentekostalism” och forskning som berör predikan som ett medel att påverka och förändra samhället kommer att presenteras under rubriken ”Predikan om samhället”.

Politisk pentekostalism

Som nämnts ovan är det politiska perspektivet ett av de perspektiv som Assembléia de Deus har studerats utifrån och det perspektiv som även denna uppsats till viss del anammar. De studier som gjorts gällande relationen mellan den pentekostala traditionen och dess kyrkor och det brasilianska samhället har till mycket fokuserat på deras inverkan på politiken och det politiska systemet. I centrum har varit deras röstningsmönster i förhållande till egna officiella politiska representanter, vilka politiska frågor som de är mest aktiva i och deras påverkan på det demokratiska systemet.¹⁸

Gina Lende, doktor i religionshistoria i Oslo, ställer i sin avhandling *The rise of Pentecostal power: Exploring the politics of Pentecostal growth in Nigeria and Guatemala* frågan ”What happens when Pentecostalism becomes big?”¹⁹ Denna fråga aktualiserar relationen mellan pentekostalism och samhället ur ett vidare politiskt och samhälleligt perspektiv och indirekt något som kan kallas ”Politisk pentekostalism”. Politisk pentekostalism ska i denna uppsats förstås som pentekostala samfund och rörelser vilja och aktiva engagemang för att förändra samhället. Lende använder inte begreppet själv, men behandlar i sin studie konsekvenserna av vad som händer när pentekostalism aktivt påverkar samhällena i Nigeria och Guatemala. Hon visar i sin avhandling vikten av att i studiet av relationen mellan pentekostalism och samhället inte enbart fokusera på den politiska sfären utan att vidga perspektivet till att omfatta även andra sfärer, så som exempelvis civilsamhället, för att på ett adekvat sätt kunna svara på vad som händer när pentekostalism blir stort i ett land.²⁰

Politisk pentekostalism har ofta diskuterats i relation till sekularisering och religionens påstådda minskande betydelse i samhället, något som också Lende belyser i sin avhandling. Politisk pentekostalism utmanar idén om att religion skulle vara en privatsak. Att vara en del av samhället

---

¹⁷ Se till exempel Sousa, Bertone de Oliveira, 2010, Rocha, M. Lança Alves da; Maria B. Lisboa Guimares, & Marize B. da Cunha, 2012 och Baptista, Saulo de Tarso Cerqueira, 2007

¹⁸ Se till exempel Machado, das Dores Campos Maria, 2018; Lacerda, Fabio, 2017 och Lacerda, Fabio, 2018

¹⁹ Lende, Gina, 2015, s. 6

²⁰ Lende, Gina, 2015, s. 125 – 126, 253

och det offentliga rummet är en viktig angelägenhet för pentekostala i både Nigeria och Guatemala.²¹ Lende konkluderar ”Pentecostalism raises questions about the impossibility of separating the private from the public, the religious from the political, the media from the church, and the economic from the spiritual”.²²

Denna uppsats kommer att ta fasta på politisk pentekostalism som perspektiv. Även om Brasilien idag inte har lika hög andel pentekostala som Nigeria och Guatemala kan perspektivet och begreppet ”politisk pentekostalism” användas för att belysa Assembléia de Deus aktiva engagemang att påverka samhället. Denna ansats vidgar det politiska perspektivet som tidigare forskare mestadels har anammat genom att intressera sig för mer än enbart den politiska sfären och framhäver vikten av att undersöka synen hos Assembléia de Deus på vad ett gott samhälle är.

En masteruppsats i teologi som måste nämnas som en del i forskningsöversikten i relation till politisk pentekostalism och Assembléia de Deus, och den studie som jag, av de jag har funnit, anser ligga närmast denna uppsats syfte och frågeställning, är *Assembléia de Deus e Teologia Pública: o discurso pentecostal no espaço público* (Assembly of God and Public Theology. The Pentecostal discourse in public space). Denna masteruppsats, skriven av Rodrigo Gonçalves Majewski och framlagd vid det brasilianska universitet Faculdades EST i São Leopoldo, Rio Grande do Sul, använder sig bland annat av det tryckta materialet från Escola Bíblica Dominical mellan åren 1987–2009 för att undersöka hur pentekostal teologi kan påverka samhället och hur Assembléia de Deus utifrån sina trossatser förhåller sig till samhället. Undersökningen har ett inifrånperspektiv och innehåller även en del där uppsatsförfattaren utifrån den ur materialet utvunna teologin resonerar kring vilka möjliga konsekvenser som blir av att pentekostal teologi skulle vara rådande i samhället. Gonçalves Majewski visar att det i det undersökta materialet från Escola Bíblica Dominical läggs mer utrymme på ämnen som rör samhället i slutet av den undersökta tidsperioden än i början.²³ Uppsatsen drar även slutsatsen att utifrån den pentekostala teologin bör strävandet efter det allmänna bästa vara det som är vägledande i interaktionen mellan Assembléia de Deus och det brasilianska samhället.²⁴

I relation till denna uppsats berör Gonçalves Majewski frågor som är sammankopplade med föreliggande uppsats syfte, att bidra med en ökad förståelse och kunskap dels om Assembléia de Deus, dels om relationen mellan pentekostal tradition och det brasilianska samhället. Till skillnad från Gonçalves Majewski, som resonerar över vilka konsekvenser pentekostal teologi har på samhället undersöker denna uppsats vad Assembléia de Deus faktiskt vill förändra i samhället. En annan likhet finns i valet av material. Gonçalves Majewski använder sig av det tryckta materialet från Escola Bíblica Dominical. Skillnaden i detta fall är att denna uppsats material behandlar en annan tidsperiod samt använder sig av predikningar, som visserligen bygger på det tryckta

---

²¹ Lende, Gina, 2015, s. 244

²² Lende, Gina 2015, s. 56

²³ Majewski Gonçalves, Rodrigo 2010, s. 82–83

²⁴ Majewski Gonçalves, Rodrigo 2010, s. 72

materialet, men som bearbetats för att passa predikans tids- och uttrycksramar. Predikans roll som ett medel att påverka och förändra samhället är det perspektiv som kommer att presenteras härnäst.

Predikan om samhället

Predikan är en viktig del i pentekostala traditionen och en stor del av gudstjänsten ägnas åt detta. Karaktäriserande för pentekostal predikan är uppfattningen och betoningen på att det är Den Helige Anden som hjälpt predikanten att välja ämne och formulera den faktiska texten. Detta har gjort att pentekostal predikan traditionellt sett har haft en hög grad av spontanitet och en ”call and response” interaktion mellan predikanten och församlingen.²⁵

En avhandling som både handlar om samhället och använder sig av predikningar som material är *Jorden är mörk och svart: Vad som rör pastorer i Svenska Missionsförbundet när de ska predika om samhället*. I den undersöker Anita Boij vad pastorer inom Svenska Missionsförbundet säger i sina predikningar om samhället och om samhällsansvar i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet. Boij definierar i sin avhandling predikan som att det är något som utförs muntligt, skapar mening för både predikanten och lyssnaren och förmedlar den ideologi som råder inom Svenska Missionsförbundet. Predikan påverkas även av den sociala kontexten, hur stor församlingen är och var den är belägen och riktar sig till lyssnaren och dennes livssituation.²⁶ Även om kontexten och tiden är en helt annan i Boijs undersökning än i denna uppsats är hennes definition av predikan användbar även i denna uppsats. Det valda analysmaterialet är muntligt framfört och påverkas av den brasilianska kontexten vilket är de flesta lyssnares livskontext. Avhandlingen visade att den samhällsbild som kommer fram i predikningarna genomgående är mörk och att fokus läggs på problemen som finns i samhället och kritiserar staten för att dra gränser mellan religion och stat.²⁷

Predikan blir enligt Boijs avhandling ett medel för Svenska Missionsförbundet att förmedla sin syn på samhället. Utifrån denna uppsats och det ovan beskriva perspektivet ”politisk pentekostalism” blir predikan ett medel för Assembléia de Deus att förmedla sitt budskap och aktivt engagera sig i samhällsutvecklingen.

En artikel av kommunikationsforskarna Ethan C. Stokes, Brandon K. Chicotsky och Andrew C. Billings som berör denna aspekt av predikan i en amerikansk kontext är *The political pulpit: issue framing and conservative partisanship in evangelical protestant pastors' sermons before and after the 2008 election of Barack Obama*. Resultaten från den genomförda undersökningen visade att predikningarna oftare talade mer generellt om val och politiska ideologier än om enskilda samhällsfrågor både före och efter valet och att Obama själv nämndes oftare efter att han blivit vald till president än innan valet.

---

²⁵ Gordy, John 2001 s. 86, 93-95, Fahlgren, Sune, 2018, s. 169, 173, 181

²⁶ Boij, Anita, 2003, s. 74 – 75

²⁷ Boij, Anita, 2003, s. 183

I en jämförelse mellan predikningarna hållna innan 2008 och de efter 2008 var det utifrån materialet också möjligt att se en ökning av omnämmandet av politiska och samhällseliga ämnen.²⁸

En annan artikel som också analyserar innehållet i predikningar i relation till samhället är *Individualism and empowerment in pentecostal sermons: new evidence from Nairobi, Kenya*. Författarna bakom artikeln och tillika statsvetarna Gwyneth H. McClendon och Rachel Beatty finner att det som är karaktäristiskt för innehållet i predikningarna är att de uppmanar individen till att ta ansvar för sitt eget liv. Att ta ansvar för sitt eget liv beskrivs som medlet för att nå framgång i livet och att ämnen rörande politik och ekonomi i stor utsträckning diskuterades utifrån detta synsätt.²⁹

De nämnda artiklarna och Boijs avhandling belyser på olika sätt utgångspunkten att predikan är ett medel att påverka och förändra samhället. Den teoretiska genomgången har visat att de två perspektiven ”politisk pentekostalism” och ”predikan om samhället” är nära sammankopplade, där predikan blir ett medel för att uppnå den politiska pentekostalismens mål.

I relation till denna uppsats har forskningsöversikten visat att även om det finns forskning som undersöker relationen mellan pentekostalism och samhället, relationen mellan Assembléia de Deus och det brasilianska samhället och predikan som en muntlig förmedlare av budskap har ingen intresserat sig specifikt för Assembléia de Deus syn på vad ett gott samhälle är. De två perspektiven ”politisk pentekostalism” och ”predikan om samhället” möjliggör för en vidare syn på relationen mellan Assembléia de Deus och samhället än vad som tidigare har använts i forskningen. Perspektiven kommer i relation till denna undersöknings resultat diskuteras i det sista kapitlet av denna uppsats.

Metod

Hur materialet till denna uppsats valdes ut och vilka teoretiska utgångspunkter den har, har redan beskrivits ovan. Nästa fråga att ta ställning till är hur predikningarna ska analyseras. För att genomföra denna undersökning har predikningarna genom observation online analyserats utifrån det nedan beskrivna analysverktyget.

Deltagande observation online är en metod som används inom det relativt nya forskningsområdet, Digital antropologi. Digital antropologi intresserar sig för relationen mellan människor och den digitala teknologin, hur människor agerar och kommunicerar online och hur interaktionen mellan plattformar online och livet utanför dessa plattformar fungerar och vad det får för konsekvenser.³⁰ Denna uppsats intresserar sig just för vad som förmedlas i interaktionen mellan en plattform, assembleia.org.br, och livet offline, i det brasilianska samhället.

---

²⁸ Stokes, C. Ethan, Brandon K. Chicotsky & Andrew C. Billings, 2018 s. 45

²⁹ McClendon, H. Gwyneth & Rachel Beatty Riedl, 2015, s. 138-139, 142-143

³⁰ Rode, A. Jennifer, 2011, s 123 – 124; Nationalencyklopedin, ”digital antropologi” <https://www-nc-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/digital-antropologi> (Läst 13/12 2018)

I en jämförelse mellan deltagande observation online och traditionell deltagande observation är det en fördel att använda deltagande observation online då det är möjligt att vid upprepande tillfällen se och höra samma predikan och även möjligt för andra forskare att bedöma rimligheten i undersökningens slutsatser och resonemang genom att själva kunna analysera materialet. Detta är något som även kan göras vid användandet av en traditionell deltagande observation, om observationen spelas in, något som kan skapa osäkerhet hos församlingen och den predikande pastorn.³¹ Fördelen med att använda sig av deltagande observation online utifrån denna undersökning är att materialet är offentligt och finns tillgängligt för vem som helst att ta del av, det är Assembléia de Deus egna val att sända och ladda upp predikningarna på sin hemsida och de närvarande är vana vid att det finns kameror i deras närhet och känner de personer som ansvarar för inspelningen. Det betyder att det går att säkerställa att observatören eller forskaren inte påverkar materialet, vilket inte helt går att göra vid genomförandet av traditionella deltagande observationer. Eftersom jag inte interagerar online utan enbart tar del av tillgängliga inspelade predikningar uppfyller min undersökning inte helt kriterierna för deltagande observation online utan bör hellre benämnas ”observation online”.

Sedan observationerna online genomförts vidtar en innehållsanalys och materialet kodas om utifrån analysverktygets givna kategorier och markörer. Analysverktyget består av tre analyskategorier: *Vägen dit*, *Hierarkier* och *Styrning*, där varje analyskategori innehåller ett antal konkretare analysmarkörer. Analysverktyget beskrivs i detalj under rubriken ”Analysverktyg”. Resultaten av analysen presenteras sedan tematiskt utifrån de givna analyskategorierna.

Analysverktyg

I utformningen av analysverktyget har de fördjupande och förtydligande frågeställningarna *Hur ska detta samhälle styras? Vilka värderingar råder? Bygger samhället på några hierarkier? Vad har kvinnor och män för roller? Hur ser vägen dit ut?* använts som en övergripande mall i konstruktionen av olika analyskategorier. De analyskategorier jag har valt att konstruera utifrån dessa är *Vägen dit*, *Hierarkier* och *Styrning*. Analyskategorierna ska ses som övergripande teman där det inom varje kategori finns ett antal konkretare analysmarkörer. Analysmarkörerna har bestämts och utformats efter att en del av materialet gått igenom. Detta för att skapa en uppfattning om vilka analysmarkörer som är relevanta och på så vis skapa ett analysverktyg som innefattar en så stor del som möjligt av materialet som är av intresse utifrån den övergripande och fördjupande frågeställningarna.

Vägen dit

Analyskategorin *Vägen dit* fokuserar på sådant som handlar om hur det brasilianska samhället ska komma att bli det idealsamhälle som Assembléia de Deus står för. En del i att svara på frågan om

---

³¹ Patel, Runa & Bo Davidson, 2003 s 96 – 97

vad som är ett gott samhälle, är att definiera vad som inte är ett gott samhälle. En analysmarkör inom denna kategori blir därför ”samhällsproblem” som Assembléia de Deus identifierar i dagens brasilianska samhälle. På samma sätt blir ”vad som redan är gott” med det brasilianska samhället en analysmarkör.

Jordens, samhällets och individens resurser är inte obegränsade varav Assembléia de Deus på vägen till ett gott samhälle måste ta ställning till dessa frågor. Ytterligare en analysmarkör som därför placeras in under kategorin *Vägen dit* är ”resurshushållning”. Analysmarkören ”resurshushållning” ska förstås som Assembléia de Deus syn på hur samhället och individen bör förhålla sig till miljö, pengar och andra resurser av begränsat slag.

Hierarkier

Analyskategorin *Hierarkier* används för att avgöra vilka rangordningar som utmärker ett gott samhälle. ”Hierarkier” blir därför, förutom en analyskategori också en analysmarkör. Denna analysmarkör lämnas med avsikt öppen i definitionen för att täcka in förekomsten av olika former av rangordningar.

Analysmarkören ”roller utifrån kön” placeras också in under kategorin *Hierarkier*. Jag menar att en del i att avgöra om det finns någon rangordning mellan könen är att klarlägga deras roller i samhället.

Denna analysmarkör fungerar därför som ett hjälpmedel till den ovan beskrivna analysmarkören ”hierarkier” samtidigt som den svarar mot en av de fördjupande frågeställningarna. Fokus kommer att ligga på eventuella skillnader i arbetsuppgifter och ansvar.

Styrning

Analyskategorin *Styrning* berör aspekter som är kopplade till hur Brasilien ska styras och vem som har ansvar. En av de fördjupande frågeställningarna gällde just hur samhället ska styras och eftersom ett samhälle kan styras och organiseras på olika sätt blir ”styrelseskick” en analysmarkör. Analysmarkören ska användas för att avgöra hur ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus bör styras och organiseras, om till exempel samhället bör vara demokratiskt eller inte, vilket statsskick som bör vara rådande och hur det politiska systemet bör se ut och Assembléia de Deus relation till det.

En annan viktig fråga i besvarandet av vad som är ett gott samhälle och hur det ska styras är vem som har ”ansvar” för vad. I utformningen av analysmarkören rörande ”ansvar” har jag inspirerats av Anita Boijs avhandling där hon dels undersöker individens ansvar för sin medmänniska och det gemensamma, dels församlingens ansvar för sin medmänniska och det gemensamma.³² Denna uppsats utvidgar församlingsperspektivet som används i Boijs avhandling

---

³² Boij, Anita, 2003, s 142 – 149

till att undersöka vad som är kyrkans ansvar enligt Assembléia de Deus. Med kyrka ska förstås Kristi kyrka, den universella kyrkan med den enskilda församlingen som en del av denna. Utöver individen och kyrkans ansvar kommer denna undersökning även att intressera sig för statens ansvar i relation till individen och det gemensamma. Var ansvar placeras säger indirekt också något om vilka uppgifter staten har och hur stor inblandning staten har i samhällsmedborgarnas liv.

Dessa kategorier är inte distinkt åtskilda från varandra. Hur *vägen dit* ser ut handlar också till stor del om hur samhället rent organisatoriskt och styrningsmässigt ska se ut för att skapa ett gott samhälle och har av den orsaken mycket gemensamt med de analysmarkörer som placerats in under kategorin *Styrning*. Det är därför också möjligt att placera in vissa analysmarkörer under flera än en analyskategori. Till exempel kan analysmarkören ”ansvar”, som utifrån analysverktyget är placerad under kategorin *Styrning*, också placerats under *Hierarkier*, då hur ansvar fördelas kan ses som en rangordning. Jag menar dock att detta inte är något problem då dessa kategorier inte ska ses som konkurrerande kategorier, där det utförs någon form av analys av vilken av dessa kategorier som bäst stämmer överens på materialet, utan som kompletterande analyskategorier. Uppdelningen blir ett sätt att strukturera materialet där varje kategori har fokus på ett visst område men som alla säger någonting om samma sak – vad ett gott samhälle är enligt Assembléia de Deus.

Disposition

Kapitel 1 beskriver och presenterar uppsatsens syfte och frågeställning, material, metod, teoretiska perspektiv och tidigare forskning.

Kapitel 2 ger en fördjupad inblick av assembleia.br.org, Assembléia de Deus hemsida och församlingen som är kopplad till den. Kapitlet redogör även för de senaste årens sociala och politiska utveckling i Brasilien.

Kapitel 3 består av en presentation och analys av predikoserien ”Valores Cristãos”. Analysen sker utifrån de i analysverktyget angivna kategorierna *Vägen dit*, *Hierarkier* och *Styrning*.

Kapitel 4 återknyter till uppsatsens syfte och frågeställning och undersökningens slutsatser presenteras. Kapitlet innehåller även en sammanfattning av uppsatsen i sin helhet.

Slutligen presenteras käll- och litteraturförteckning.

Kapitel 2 Assembléia de Deus i en brasiliansk kontext

I detta kapitel ges i överensstämmelse med den angivna metoden digital antropologi en inblick i och beskrivning av hemsidan assembleia.org.br och den församling som administrerar den. Kapitlet ger förutom en inblick i hur hemsidan fungerar och är uppbyggd även en beskrivning av dagens sociala och politiska situation i Brasilien. Denna del av kapitlet ska ses som en fördjupning av den sociala, politiska och religiösa situation som beskrevs i inledningen av denna uppsats. Syftet med kapitlet är att bidra med väsentlig bakgrundsinformation som en del i att uppfylla uppsatsens syfte att bidra med en ökad förståelse och kunskap om Assembléia de Deus och om relationen mellan pentekostal tradition och det brasilianska samhället och svara på den angivna frågeställningen.

Assembleia.org.br

Församlingen som är kopplad till assembleia.org.br hör hemma i staden Campinas, Sao Paulo. Campinas har över en miljon invånare i sitt centralområde och tre miljoner invånare i sitt storstadsområde. Det är liten stad jämfört med grannstaden Sao Paulo, men är dock en av de största städerna i regionen. Staden är utifrån brasilianska mått en rik stad och hamnade 2014 på femte plats över de bästa städerna i Brasilien att bo och leva i.³³ Campinas är även det område där politikern och presidenten Jair Bolsonaro är född.³⁴

Igreja Assembleia de Deus de Vila Nova från Campinas grundades 1931 och som redan nämnts en del av Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil. 2005 lanserades assembleia.org.br och framställs som en ”ambiente santificado na Web” (helig plats på webben), alltså inte bara som en hemsida utan en plats där Guds ord predikas och där det finns möjlighet att delta i tillbedjan och lovsång. Församlingen har med hemsidan som mål att genom användandet av ny teknik vara effektiva i att hjälpa människor till att få en personlig relation med Jesus och sprida evangeliet i Brasilien, andra länder som talar portugisiska, områden där det finns portugisisktalande grupper och slutligen till alla jordens platser.³⁵

På assembleia.org.br är det, förutom att titta på live predikningar och äldre från arkivet, möjligt att få personlig förbön och lämna egen vittnesbörd om vad Gud har gjort i ens liv och även läsa andras vittnesbörd.³⁶ Det finns även information om hur man kan kontakta kyrkan och hur man

---

³³ Brito, Sarah, “Campinas é a 5ª melhor do País para viver” http://correio.rac.com.br/conteudo/2014/10/capa/campinas_e_rmc/217682-campinas-e-a-5-melhor-do-pais-para-viver.html (Läst 3/12 2018)

³⁴ Gielow, Igor, “Bolsonaro confirma favoritismo e é o 42º presidente” <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2018/10/bolsonaro-confirma-favoritismo-e-e-o-42o-presidente-projeta-datafolha.shtml> (Läst 3/12 2018)

³⁵ Assembléia de Deus, “História”, <http://assembleia.org.br/historia/> (Läst 7/12 2018); Assembléia de Deus “Nossa Equipe”, <http://assembleia.org.br/sobre/#Equipe> (Läst 7/12 2018)

³⁶ Assembléia de Deus, “Círculo de Oração Online”, <http://assembleia.org.br/oracaoonline/> (Läst 8/12 2018)

blir medlem online.³⁷ Kyrkans gudstjänsttider står även utskrivna. Assembléia de Deus de Vila Nova har huvudgudstjänst kl. 18:00 på söndagar, innan dess, kl. 09:00, har de Escola Bíblica Dominical (bibelskola). Det hålls även andra bibelstudier under veckan. Nattvardsgudstjänst firas den första lördagen i månaden.³⁸

Brasiliansk kontext

Precis som allting annat äger predikningarna rum i en viss kontext och de blir inte fullt förståeliga förrän denna kontext är kartlagd. Även om predikningarna är sända och uppladdade på internet genom Assembléia de Deus hemsida och tillgängliga för alla som är intresserade, var man än befinner sig i världen, är ämnena som diskuteras kopplade till det brasilianska samhället. Denna del av undersökningen är ett försök att teckna en bild av denna kontext.

Brasilien hade i början av 2000-talet en stark ekonomisk tillväxt precis som många andra latinamerikanska länder. Många sociala projekt skapades, bland annat Bolsa Família, som innebar ett bidrag till de fattigaste familjerna.³⁹ Den ekonomiska tillväxten och den sociala förbättringen gjorde presidenten Lula da Silva och hans parti Partido dos Trabalhadores (Arbetarpartiet) mycket populära, något som visades i att han innehade presidentposten i 8 år, vilket är den längsta tiden i sträck en president i Brasilien får sitta vid makten. Presidentskapet övergick 2011 till Dilma Rouseff, också företrädande arbetarpartiet. Landet valde att tacka ja till att arrangera både fotbolls-VM för herrar och de Olympiska spelen, två stora sportarrangemang som i efterhand visat sig vara oerhört kostsamma och en grogrund för en del av den korruption som finns i landet.⁴⁰ Den framåtanda och framtidstro som fanns i landet i början av 2000-talet har under senare år bytts ut mot pessimism, ekonomisk lågkonjunktur, hög inflation, korruption, kriminalitet och arbetslöshet samt stor fattigdom.⁴¹

2013 i samband med Fifa Confederations cup bröt massprotester ut. De handlade i första hand om ett höjt pris på kollektivtrafik, men efter ett tag kom protesterna att övergå till att röra

---

³⁷ Assembléia de Deus, "Membros Online", <http://assembleia.org.br/membros/> (Läst 8/12 2018); Assembléia de Deus "Fale Conosco", <http://assembleia.org.br/contato/> (Läst 8/12 2018)

³⁸ Assembléia de Deus "Horário dos Cultos", <http://assembleia.org.br/sobre/#cultos> (Läst 8/12 2018)

³⁹ Ortiz, Fabíola, "Stödprogram har lyft miljoner brasilianare ur fattigdom", <http://latinamerika.nu/fordjupning/stodprogram-har-lyft-miljoner-brasilianare-ur-fattigdom> (Läst 9/12 2018)

⁴⁰ Drehs, Wayne & Mariana Lajolo "Um ano depois, o que a Rio 16 deixou para o Brasil? Uma cidade e um país envoltos por corrupção, dívidas e promessas perdidas", http://www.espn.com.br/noticia/717566_um-ano-depois-o-que-a-rio-16-deixou-para-o-brasil-uma-cidade-e-um-pais-envoltos-por-corrupcao-dividas-e-promessas-perdidas (Läst 9/12 2018); Publico, "Brasil abre inquérito por corrupção nos Jogos Olímpicos 2016", <https://www.publico.pt/2017/09/05/desporto/noticia/brasil-abre-inquerito-por-corrupcao-nos-jogos-olimpicos-2016-1784428> (Läst 9/12 2018); Leite, Amir, "Copa do Mundo da corrupção saqueou arenas construídas pelo Brasil", <https://esportes.estadao.com.br/noticias/futebol/copa-do-mundo-da-corrupcao-saqueou-arenas-construidas-pelo-brasil,70001781996> (Läst 10/12 2018)

⁴¹ Feiler, Tigran, "Här är frågorna som dominerar valet i Brasilien", <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/har-ar-fragorna-som-dominerar-valet-i-brasilien> (Läst 10/12 2018)

korruption.⁴² Året efter uppdagades korruptionsskandalen Lava Jato (Operation Car Wash) som dragit in högt uppsatta politiker och andra ledande personer i det brasilianska samhället. När det framkom att det statliga oljebolaget Petrobras var en del av denna skandal, drogs även expresidenten Lula och dåvarande presidenten Rouseff in.⁴³ Lula blev dömd för korruption och Rouseff blev avsatt och missnöjet hos befolkningen med arbetarpartiet växte. Interimsresident blev Michel Temer. Temers tid vid makten har också den kantats av korruptionsrykten. Korruptionsskandalerna har hos befolkningen skapat en misstro mot politiker och det politiska systemet.⁴⁴

I SVT:s Agenda från den 7 oktober 2018 får tittarna en inblick i det brasilianska samhället inför den då stundande första omgången i presidentvalet. I fokus står presidentkandidaten, den högerkonservative före detta militären Jair Bolsonaro samt Brasiliens frikyrkor som beskrivs som en väljargrupp där Bolsonaro har ett starkt stöd. Bolsonaro jämförs av många med USA:s president Donald Trump och har gjort sig känd för sina många kontroversiella uttalanden om homosexuella, tortyr, den tidigare militärdiktaturen och kvinnor. Reportaget i SVT tar tittaren till Igreja Batista Atitude, den kyrka som Bolsonaros fru Michelle Bolsonaro är medlem av, och där pastorn Josué Valandro öppet ber för och uttrycker sitt stöd till Bolsonaro. Detta trots att det finns en lag som förbjuder att man bedriver politiska kampanjer i kyrkor och andra platser där det firas olika former av gudstjänster.⁴⁵

Även om Bolsonaro är katolik har han gjort sig känd för att vara populär bland pentekostala och andra frikyrkliga genom att bland annat upprepade gånger följa med sin fru till Igreja Batista Atitude och 2016 lät han döpa sig i Jordanfloden av den i Brasilien kände Assembléia de Deus pastorn Everaldo Dias Pereira. Av sina frikyrkliga anhängare ses Bolsonaro som en man som försvarar familjen och kyrkan och de värden som gör ett land välmående. Bolsonaros politik bygger på värdekonservatism och ekonomisk marknadsliberalism. Bolsonaro vill ha hårdare straff, enklare vapenlagar, är emot abort och genuspedagogik i skolan och samhället. Genuspedagogik är en fråga som sedan 2014 har varit uppe för omröstning på federal-, delstatlig- och kommunalnivå.⁴⁶ Frågan

---

⁴² Svenska Dagbladet, "Jätteprotester över hela Brasilien", <https://www.svd.se/protester-mot-brasiliansk-korruption> (Läst 10/12 2018)

⁴³ Watts, Jonathan, "Operation Car Wash: Is this the biggest corruption scandal in history?", <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/01/brazil-operation-car-wash-is-this-the-biggest-corruption-scandal-in-history> (Läst 10/12 2018)

⁴⁴ Sverige Radio, "Nya korruptionsanklagelser mot Brasiliens president Temer", <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6778288> (Läst 11/12 2018); Svenska Dagbladet, "Lula har anlänt till fängelset", <https://www.svd.se/lula-har-overlamnat-sig-till-polisen> (Läst 11/12 2018); Wicklén Johan, "Dilma Rousseff avsätts efter omröstning i senaten", <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/odesdag-for-brasiliens-president> (Läst 11/12 2018)

⁴⁵ Sveriges Television, Agenda, 19:40 – 30:00, <https://www.svtplay.se/video/19236143/agenda/agenda-7-okt-21-15-1?start=auto&tab=2018> (Sedd 9/12 2018)

⁴⁶ Câmara dos Deputados, "Educação debate aplicação da ideologia de gênero e orientação sexual no PNE", <http://www2.camara.leg.br/camaranoticias/noticias/EDUCACAO-E-CULTURA/499537-EDUCACAO-DEBATE-APLICACAO-DA-IDEOLOGIA-DE-GENERO-E-ORIENTACAO-SEXUAL-NO-PNE.html> (Läst 10/12 2018); Globo, "Enquanto votação do impeachment acontecia, Bolsonaro era batizado em Israel", <https://extra.globo.com/noticias/brasil/enquanto-votacao-do-impeachment-acontecia-bolsonaro-era-batizado-em->

har också fått stor uppmärksamhet i medierna, inte minst i samband med att en video från museet Museu de Arte Moderna i Sao Paulo publicerades, visande en naken man liggandes på golvet och ett barn som tillsammans med sin mamma rör vid mannens fötter och vader.⁴⁷ Bolsonaros slogan under valkampanjen var ”Brasil acima de tudo, Deus acima de todos” (”Brasilien framför allt, Gud framför alla”) och ses av sina väljare som den man som kan få slut på korruptionen i landet.⁴⁸

Efter att ha fått 46 % av rösterna den 7 oktober gick presidentvalet till en andra omgång där Bolsonaro ställdes mot arbetarpartiets kandidat Fernando Haddad som slutade med att Bolsonaro vann med 55,2 % av rösterna.⁴⁹

[israel-19287802.html](#) (Läst 11/12 2018); ACI Digital, “Projeto de lei que inclui ideologia de gênero na educação nacional em votação em Brasília”, <https://www.acidigital.com/noticias/projeto-de-lei-que-inclui-ideologia-de-genero-na-educacao-nacional-em-votacao-em-brasilia-20202> (Läst 12/12 2018)

⁴⁷ Globo, “Interação de criança com artista nu em museu de São Paulo gera polêmica”, <https://g1.globo.com/sao-paulo/noticia/interacao-de-crianca-com-artista-nu-em-museu-de-sp-gera-polemica.ghtml> (Läst 10/12 2018)

⁴⁸ Polimédio, Chayenne, “The Rise of the Brazilian Evangelicals” <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/01/the-evangelical-takeover-of-brazilian-politics/551423/> (Läst 12/12 2018)

⁴⁹ Makar, Maria, “Högerns Bolsonaro blir Brasiliens nye president”, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/han-blir-brasiliens-nya-president-svt-nyheter-sander-direkt> (Läst 11/12 2018)

Kapitel 3 Predikoserien ”Valores Cristãos” och analys

I detta kapitel analyseras predikoserien ”Valores Cristãos” utifrån frågeställningen om vad som är ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus. Kapitlet inleds även med en kort presentation av predikoseriens innehåll. Analysen av predikningarna kommer att ske utifrån de i analysverktyget angivna analyskategorierna och presenteras i följande ordning: *Vägen dit*, *Hierarkier* och *Styrning*.

Predikoserien ”Kristna Värderingar” med underrubriken ”en konfrontation av vår tids moraliska problem” består som tidigare nämnts av tretton predikningar. Namnet på dessa är ”Vad är kristen etik”, ”Kristen etik och genuspedagogik”, ”Kristen etik och mänskliga rättigheter”, ”Kristen etik och abort”, ”Kristen etik, dödsstraff och eutanasi”, ”Kristen etik och självmord”, ”Kristen etik och organdonation”, ”Kristen etik och sexualitet”, ”Kristen etik och familjeplanering”, ”Kristen etik och det ekonomiska livet”, ”Kristen etik, missbruk och spel”, ”Kristen etik och politik” och ”Kristen etik sociala medier”. I den första predikan ”Vad är kristen etik” förklarar den predikande pastorn att denna predikoserie kommer att handla om att reda ut vad Assembléia de Deus utifrån den kristna etiken har för ståndpunkter och värderingar i relation till de ämnen som tas upp. Alla ämnen som tas upp beskrivs som viktiga samhällsämnen som det är viktigt för en kristen att ha kännedom om och ta ställning till.⁵⁰

Vägen dit

Den första analysmarkören under denna analyskategori handlar, som beskrivet i analysverktyget, om att identifiera vad som inte är bra i dagens brasilianska samhälle och vilka samhällsproblem som finns. Det finns konkreta saker i samhället som predikningarna uttrycker en stor förfäran över, och som om Brasilien ska bli ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus måste förändras. Till exempel nämner pastor Flauzilino Araújo dos Santos att Brasilien är det åttonde landet i världen med högst antal självmord och att var 45:e minut sker ett självmord i Brasilien.⁵¹ I predikan ”Kristen etik, missbruk och spel” tas bland annat alkoholism och drogmissbruk upp som stora problem i samhället.⁵² Korruption och mistro mot politiker omnämns vara mycket hög i landet, och de fysiskt närvarande och de som ser predikan via webben uppmanas att googla vissa politikernas namn tillsammans med korruption för att på ett enkelt sätt kunna utesluta dem från listan över möjliga kandidater att rösta på.⁵³

---

⁵⁰ O Que é Ética Cristã, 00:00 – 01:50

⁵¹ Ética cristã e Suicídio, 09:45 – 10:37

⁵² Ética cristã, Vícios e Jogos, 13:50 – 24:45

⁵³ Ética cristã e Política, 1:04:35 – 1:07:19; Ética Cristã e Direitos Humanos, 1:18:31 – 1:18:59

Utöver konkreta samhällsproblem finns det även problem kopplade till etik och moral i ett vidare perspektiv som måste ändras på för att samhället ska kunna bli ett gott samhälle. Redan i inledningen i den första predikan ”Vad är kristen etik” talar pastor Flauzilino Araújo dos Santos om fyra teman eller filosofiska ståndpunkter som är dominerande i dagens värld och i Brasilien. Dessa filosofiska förhållningssätt är relativism, pluralism, materialism och postmodernism och beskrivs som icke förenliga med den världssyn som Assembléia de Deus har då de relativiserar Gud och Guds ord och attackerar de kristna värderingar som Assembléia de Deus står för. De filosofiska förhållningssätten påverkar och influerar lagar, regler, förordningar och förhållningssätt i etiska frågor i dagens Brasilien och därigenom även de specifika ämnen som diskuteras i de efterföljande tolv predikningarna. Araújo dos Santos uppmanar de närvarande i den första predikan att efter den är avslutad söka mer information om dessa begrepps innebörd för att förstå hur de influerar och relaterar till de kommande ämnen som tas upp i predikoserien.⁵⁴ Dessa förhållningssätt ses därför enligt Assembléia de Deus som grunden till de etiska och moraliska problem som finns i Brasiliens samhälle då de på olika sätt relativiserar Bibeln och Guds ord, som alltid ska vara rättesnöret i alla situationer.

Postmodernism, pluralism och relativism, alltså tre av de fyra filosofiska förhållningssätt som tas upp, har gemensamt att de luckrar upp och suddar ut tidigare givna och etablerade gränser och gör att saker som tidigare tagits för givna blir öppet för tolkning. Ett exempel på detta går att finna i predikan om kristen etik och genuspedagogik där förslaget att införa genuspedagogik i skolan kritiserats hårt för att undervisningen då skulle utgå från att kön är någonting som man kan välja och inte är någonting som redan är bestämt vid födseln.⁵⁵ Det tankesätt som framgår i förslaget bygger på idéer om att det inte finns några absoluta sanningar och att allting är föränderligt, idéer som också går att hitta inom postmodernism, pluralism och relativism. Assembléia de Deus menar dock att Guds ord som uppenbarats i Bibeln är en absolut sanning, att den ordning som upprättats av Gud gäller för alltid och att det klart och tydligt står i Bibeln att Gud skapade könen man och kvinna och att kön därför inte är någonting man kan välja själv. Gränserna är på förhand givna av Gud och det är inte någonting som människan kan ändra på varav det finns ett stort motstånd från Assembléia de Deus sida till allt som försöker luckra upp dessa gränser och andra av Gud givna gränser.

Allt är dock inte dåligt i dagens brasilianska samhälle även om det är mycket som kan förändras och något som fungerar bra kan bli ännu bättre. I relation till analysmarkören som sätter i centrum det som redan är gott i det brasilianska samhället uttrycker predikningarna sig positivt till den teknologiska utvecklingen som skett under senare år i samhället och som fortsätter att ske. Den teknologiska utvecklingen inom medicin och läkarvård som gjort det möjligt att de som av olika

---

⁵⁴ O Que é Ética Cristã, 02:20 – 03:30

⁵⁵ Ética Cristã e Ideologia de Gênero, 03:33 – 05:45, 22:42 – 23:23

biologiska orsaker lättare drabbas av eller lider av ångest, depression och självmordstankar kan få medicin för att må bättre lyfts fram. Ett citat som visar på detta och som också visar hur Assembléia de Deus motiverar och legitimerar användandet av dessa går att finna i predikan om kristen etik och självmord:

”Vi tror på Guds helande kraft, genom mirakel i själen, genom mirakel i kroppen, men vi behöver tänka på att de medicinska medlen som finns att tillgå är givna av Gud och utan något tvivel var det Gud som gav kunskapen för att utveckla dessa mediciner och dessa terapier.”⁵⁶

Den nya teknologin bidrar också i spridandet av evangeliet, något som är en viktig komponent för att det brasilianska samhället ska närma sig att bli ett gott samhälle. Att den nya teknologin ses som ett viktigt hjälpmedel framgår redan i bakgrundsinformationerna i kapitel två, där det beskrivs att Assembléia de Deus de Vila Nova ser som sitt mål och kall att genom den nya teknologin sprida evangeliet både innanför och utanför Brasiliens gränser. Datorer, Internet och sociala medier gör det möjligt att nå många fler än innan. Dessa får dock inte ersätta de mellanmännsliga relationerna som är de viktigaste och de närvarande varnas också för att användandet av sociala medier kan förvandlas till ett beroende.⁵⁷ Den nya teknologin måste användas med vishet, bara för att en sak är möjlig att genomföra med hjälp av den nya teknologin behöver det inte betyda att det är önskvärt. I relation till användandet av sociala medier och kristen etik sammanfattar den predikande pastorn Assembléia de Deus inställning som att “Dagens kristna etik säger, i relation till sociala medier, att allt är tillåtet men inte allt är önskvärt”.⁵⁸ I predikningarna ”Kristen etik och abort” och ”Kristen etik och organdonation” blir detta ännu tydligare i fråga om provrörsbefruktning. Provrörsbefruktning är något som med hjälp av dagens teknik är fullt möjligt att använda sig av men som Assembléia de Deus inte anser är tillåtet då befruktningen av ägget ska ske i kvinnans livmoder för att det ska överensstämma med deras tolkning av Bibeln.⁵⁹

Ytterligare en sak som predikoserien lyfter fram i det brasilianska samhället som skapar en bra grund för att bli ett gott samhälle är de demokratiska institutioner som finns, där människor kan engagera sig för att göra skillnad. I predikan om kristen etik och politik räknar pastor Flauzilino upp ett 40-tal olika styrelser, råd och nämnder som det är möjligt att engagera sig i Campinas om man vill göra skillnad. Det kan handla om att vara aktiv i olika kommunala nämnder men också att engagera sig i hyresrättsföreningen eller gruppen som värnar om miljön i den närliggande floden

---

⁵⁶ “Nós cremos irmãos na cura divina, por meio da milagre na alma, do milagre no corpo mas nós temos que considerar que os recursos da medicina foram providas por Deus, porque todo dom perfeito e toda sabedoria vem de Deus e sem dúvida alguma, foi deus que deu sabedoria para o desenvolvimento desses medicamentos e dessas terapias.”, *Ética Cristã e Suicídio*, 2018, 41:08 – 41:40

⁵⁷ *Ética Cristã e Redes Sociais*, 0:38 – 0:56, 4:30 – 06:10, 15:10 – 16:46, 27:30 – 29:15

⁵⁸ “A ética cristã hoje diz em relação aos redes sociais que tudo é lícito mas nem tudo é conveniente”, *Ética Cristã e Redes Sociais* 44. 27 – 44:31

⁵⁹ *Ética Cristã e Aborto*, 37:46 – 43:35; *Ética Cristã e Doação de Órgãos*, 1:16:46 – 1:17:30

Rio Piracicaba.⁶⁰ Även om de demokratiska institutionerna finns där så hjälper de inte att skapa ett gott samhälle om inte engagemanget finns. I samma predikan som pastor Flauzilino räknar upp alla nämnder och styrelser som det går att engagera sig ställer han frågan till de närvarande hur det kan komma sig att det finns så mycket problem i deras stad trots att det finns så många som påstår sig vara kristna, både ”evangelicos” eller katoliker, som säger sig älska sin nästa och vilja hjälpa den fattige eller den med andra former av sociala problem.⁶¹ Förutom att uppmärksamma vikten av engagemang för att kunna göra samhället bättre belyser den ställda frågan också vilken roll kyrkan ska ha i samhället och relaterar också till analysmarkören kring ansvarsfördelning som kommer analyseras mer ingående under analyskategorin *Styrning*.

En del i att de demokratiska institutionerna i samhället finns till är den brasilianska konstitutionen. Den nuvarande brasilianska konstitutionen från 1988 fastslår att landet är sekulärt. Pastor Flauzilino poängterar att den brasilianska staten är sekulär och inte ateistisk:

”Således, trots att den brasilianska staten är sekulär, är den inte ateistisk. Allt sedan begynnelsen har människan haft behovet av att dyrka Gud, därför kan inte staten neka individens religiösa natur.”⁶²

Den sekulära konstitutionen fungerar enligt Assembléia de Deus som en garanti för grundläggande mänskliga rättigheter. Rätten till religionsfrihet och rätten till att fira gudstjänst är två rättigheter som tas upp som extra viktiga. I predikan om kristen etik och politik lyfter pastor Flauzilino frågan om religionsfrihet och tar i samband med detta upp att den brasilianska konstitutionen garanterar att det är ingen som kan komma dit och avbryta deras gudstjänst och säga att de måste stänga ner kyrkan. Detta tas också upp i predikan om kristen etik och mänskliga rättigheter. I samma predikan uppmärksammas de närvarande på att detta inte enbart gäller dem själva eller andra kristna utan också afro brasilianska religioner som till exempel Candomblé.⁶³

”Resurshushållning”, den sista analysmarkören i denna analyskategori, tar fasta på att jordens och människans resurser inte är obegränsade. I den första predikan, ”Vad är kristen etik”, fastslår pastor Flauzilino att ”Gud är emot slöseri”.⁶⁴ Detta gäller alla former av slöseri, till exempel räknas slöseri med vatten, el, mat, pengar och tid upp. Eftersom Gud anser att slöseri är fel så är det därför viktigt enligt Assembléia de Deus att ge värde åt arbete och de pengar man har. Pastor Flauzilino tar som exempel upp att en man som jobbar som murare som när arbetsdagen är slut fortfarande har lite cement kvar. Det är då fel av denne att slänga bort den cement som finns kvar, istället borde den

---

⁶⁰ Ética Cristã e Política, 18:42 – 19:40, 26:13 – 28:26

⁶¹ Ética Cristã e Política, 23:05 – 24:20

⁶² “Assim, embora o Estado brasileiro seja laico, ele não é ateu. Desde os primórdios, o ser humano tem a necessidade de cultuar a Deus, portanto, o Estado não pode negar a natureza religiosa do indivíduo.”, Ética Cristã e Política 51:07 – 51:23

⁶³ Ética Cristã e Política, 50:31 – 53:10; Ética Cristã e Direitos Humanos, 20:35 – 24:50

⁶⁴ “Deus é contra o desperdício”, O Que é Ética Cristã, 53:59 – 54:02

tas till vara på och användas.⁶⁵ Pastor Flauzilino jämför och sätter i relation till, att slösa och att slänga bort saker, i detta fall cement och byggmassa, med hur Jesus i evangelierna uppmärksammar och noterar hur den fattiga änkan ger allt hon äger till tempelkistan:

”Precis som det lilla myntet uppmärksammades av Jesus, kommer lite byggmassa som kastas bort, som kommer till spillo, att mätas eller att vägas. Därför behöver vi värdesätta varje cent.”⁶⁶

Vikten av att ge värde åt varje cent är något som sägs vid ett flertal tillfällen i den första predikan och något som sedan tas upp igen i predikan om kristen etik och det ekonomiska livet.⁶⁷

I nära anslutning till att pastor Flauzilino konstaterar att Gud är emot slöseri lämnar en av de närvarande en kommentar. Kvinnan som lämnar kommentaren talar i relation till slöseri att det också innebär att man som en god kristen bör tänka på källsortering och återvinning, att det till exempel är fel att kasta matrester, plast och metall i samma soptunna då det förstör naturen. Pastor Flauzilino svarar att det är exakt så och instämmer i kommentaren.⁶⁸ Detta är en kommentar av en medlem av Assembléia de Deus och inte något som den predikande pastorn säger vilket gör det möjligt att ifrågasätta ifall detta är Assembléia de Deus inställning. Jag menar dock att det är högst troligt att detta är Assembléia de Deus inställning dels med tanke på att pastor Flauzilino, som är den undersökta församlingens högste ledare och även högt uppsatt inom CGADB, instämmer i påståendet och dels med tanke på att han redan innan har konstaterat att Gud är emot slöseri i alla dess former.

I samma predikan uppmanas också kvinnorna som ansvarar för köket att tänka på vad de gör med matresterna, ris som blir över från lunchen eller middagen ska inte kastas bort utan kan användas för att till exempel göra riskakor och risbollar av.⁶⁹

Även om det är fel att slösa är det lätt att frestas att göra det då TV och media lurar en att vilja ha och köpa mer saker. I predikan ”Kristen etik och det ekonomiska livet” fastslår pastor Flauzilino att Gud förbjuder en att köpa saker och sedan inte använda de utan bara låta de ligga undangömda någonstans. En kristen bör enligt Assembléia de Deus ha ordning på sina ekonomiska tillgångar, att betala sina räkningar i tid, inte köpa saker på avbetalning och inte dra på sig skulder utan istället försörja sin familj, hjälpa till i underhållet av kyrkan och för att kunna hjälpa sin näste.⁷⁰ Risken att dra på sig skulder är en av anledningarna som ges till varför Assembléia de Deus anser att en god kristen inte bör ägna sig åt spel om pengar, som till exempel poker.⁷¹ Att ha god ordning på de

---

⁶⁵ O Que é Ética Cristã, 54:04 – 55:01

⁶⁶ ”Assim como aquela pequena moeda foi notada por Jesus, um pouquinho de massa jogada fora, desperdiçada, será medida ou será pesada. Então nós temos que dar valor aos centavos.”, O Que é Ética Cristã, 55:04 – 55:23

⁶⁷ Ética Cristã e a Vida Financeira, 1:21:02 – 1:22:02

⁶⁸ O Que é Ética Cristã, 1:01:55 – 1:03:23

⁶⁹ O Que é Ética Cristã, 1:05:26 – 1:06:06

⁷⁰ Ética Cristã e a Vida Financeira, 0:43 – 0:58, 31:38 – 31:56, 1:11:05 – 1:14:10, 1:22:41 – 1:23:09

⁷¹ Ética Cristã, Vícios e Jogos, 44:10 – 47:22

tillgångar man har och inte köpa onödiga saker blir i den meningen också ett sätt att hushålla med resurserna. Ett genomgripande tema i predikningarna i förhållande till analysmarkören ”resurshushållning” är att det görs en skillnad mellan att hushålla med resurser och inte slösa och att snåla för att på så vis få mer pengar. Att arbeta och tjäna pengar är inte fel och det är en nödvändighet för att kunna försörja familjen. Det är däremot fel att känna en kärlek till pengar och enbart arbeta med målet att få mer pengar eller att snåla för att bli rikare. Att hushålla med resurser i den meningen att man inte ska slösa och ha ordning på sina tillgångar innebär enligt Assembléia de Deus därför inte att man ska vara snål och inte hjälpa de behövande. Att hjälpa de behövande är just en av de anledningar som nämns till varför en god kristen bör ha ordning på sin ekonomi.⁷²

Att bry sig om pengar och föremål är någonting som hör ihop med materialism, en av de filosofiska förhållningsätt som diskuterats under analysmarkören ”samhällsproblem”. Materialism grundar sig på idén att världen enbart består av materia och i detta blir det materiella det enda som är viktigt. I predikan om ”Kristen etik och självmord” omnämns Judas som en materialistisk person som förrådde Jesus på grund av sin kärlek till pengar och att han valde att begå självmord istället för att förlita sig på Gud.⁷³

Sammanfattning

För att sammanfatta denna analyskategori är det möjligt att först konstatera att det finns mycket i det brasilianska samhället som Assembléia de Deus anser kan förbättras. Det finns stora samhällsproblem som bland annat korruption och missbruk som måste tas tag i för att Brasilien ska kunna bli ett gott samhälle. Utöver konkreta samhällsproblem finns det enligt Assembléia de Deus även fyra dominerande filosofiska förhållningssätt som påverkar lagar, förordningar och normer i det brasilianska samhället till de sämre. De fyra filosofiska förhållningssätten postmodernism, materialism, pluralism och relativism relativiserar på olika sätt Gud och Guds ord och skapar en etik och moral som inte är förenlig med den kristna etiken som Assembléia de Deus står för och anser sig försvara. Tre av dessa förhållningssätt luckrar upp och ifrågasätter gränser som Assembléia de Deus anser är givna av Gud och det är också därför som till exempel frågan om genuspedagogik i skolan och förslaget att införa det har skapat en stor debatt och blivit en viktig fråga för bland annat Assembléia de Deus och andra pentekostala kristna.

Även om Assembléia de Deus anser att det är mycket i samhället som inte är bra, så finns det ändå en grund för att Brasilien ska kunna bli ett gott samhälle. Den brasilianska konstitutionen, som garanterar grundläggande mänskliga och medborgerliga rättigheter som religionsfrihet och rätten till gudstjänst samt de demokratiska institutionerna som finns i landet, gör det möjligt att förändra den nuvarande situationen till det bättre. Den teknologiska utvecklingen lyfts också fram

---

⁷² Ética Cristã e a Vida Financeira, 0:43 – 0:58, 41:06 – 42:27, 47:55 – 48:17

⁷³ Ética Cristã e Suicídio, 1:02:38 – 1:04:10

som en bidragande faktor till att skapa ett gott samhälle, till exempel genom att göra så att de sjuka får den vård och den medicin som de behöver. Den nya teknologin bidrar också i spridandet av evangeliet, vilket enligt Assembléia de Deus ses som en nödvändig komponent för att det brasilianska samhället ska kunna bli ett gott samhälle.

I relation till den sista analysmarkören "resurshushållning" bör man inte slösa på vare sig saker, pengar eller tid och det är viktigt att ha ordning på sina tillgångar. I ett gott samhälle tänker man efter om man verkligen behöver saken som man funderar på att köpa innan man köper den, man källsorterar och återvinner för att vara rädd om naturen. Att inte slösa betyder dock inte att man är snål, det är viktigt att när man har möjlighet så bör man hjälpa andra. I ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus har medborgarna god ordning på sin ekonomi så att de kan försörja sig och sin familj, hjälpa till i underhållet av kyrkan och hjälpa sin näste när det behövs. Den sista analysmarkören "resurshushållning" och att inte slösa och leva i överflöd går att koppla samman med materialism och det som presenterats under analysmarkören "samhällsproblem" och visar på varför Assembléia de Deus anser att materialism är ett problematiskt förhållningssätt utifrån deras världsbild.

Hierarkier

Analyskategorin *Hierarkier* består av analysmarkörerna "roller utifrån kön" och "hierarkier". "Roller utifrån kön" är den första analysmarkören under analyskategorin *Hierarkier* som kommer att presenteras, detta då den utifrån beskrivningen av analysverktyget fungerar som, förutom att vara en analysmarkör i sig, som en hjälp till att avgöra om det i ett gott samhälle finns några bestämda rangordningar utifrån kön. Predikningarna ger uttryck för att det finns klara skillnader mellan män och kvinnor. Som redan nämnts under analyskategorin *Vägen dit* är Assembléia de Deus av uppfattningen att Gud skapade könen man och kvinna och att kön därför inte är någonting man kan välja själv. I samma predikan, förutom att understryka att kön inte är någonting som man kan välja själv, poängteras det att det finns fysiska, emotionella och psykologiska skillnader mellan de två könen. I ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus upprätthålls dessa skillnader mellan könen, varav till exempel ämnen som genuspedagogik i skolan blivit ett omdiskuterat ämne då Assembléia de Deus menar att genuspedagogiken går ut på att sudda ut och fördunkla dessa skillnader.⁷⁴ Ett aktuellt exempel i relation till detta, är uttalandet gjort av Damares Alves, minister i Bolsonaro's nyttillträdda regering för 2019 med ansvar för frågor rörande kvinnor, familj och mänskliga rättigheter, kring hur flickor och pojkar bör klä sig. Alves, pastor i den pentekostala kyrkan Igreja Batista da Lagoinha, uttryckte sig under ett tal, efter att Bolsonaro tillträtt som president och som fångades på bild att "En ny tid har börjat, nu bär pojkar blått och flickor bär

---

⁷⁴ Ética Cristã e Sexualidade, 13:15 – 15:46; Ética Cristã e Ideologia de Gênero, 15:15 – 16:06, 59:23 – 1:00:34

rosa.”⁷⁵ Detta uttalande har fått stor uppmärksamhet i media och skapat debatt på sociala medier. Citatet av Alves gör en tydlig åtskillnad mellan könen, där det blåa representerar det som är manligt och där rosa representerar det som är kvinnligt. En pojke bör inte bära rosa och en flicka bör inte bära blått för att det då suddar ut de givna könsgränserna som bör finnas. På grund av den stora uppmärksamheten och den kritik som uttalandet fick från vissa håll gick Alves senare ut och kommenterade att uttalandet skulle uppfattas symboliskt.⁷⁶

Det är sålunda möjligt att konstatera att det i ett gott samhälle görs en tydlig skillnad mellan könen, en skillnad som är skapad och upprättad av Gud och därav oföränderlig och något som människan inte kan eller bör försöka ändra på. Predikningarna ger också uttryck för att det i ett gott samhälle, förutom att det bör finnas tydliga gränser mellan könen, även bör finnas en uppdelning i arbetsuppgifter och ansvarsområden, där kvinnor och män har ansvar för olika saker i samhället, församlingen och hemmet. Redan i inledningskapitlet har det nämnts att det bara är män som kan vara pastorer inom CGADB, den samfundsorganisation som den undersökta församlingen i Campinas är ansluten till. Att vara pastor är ett prestigefullt uppdrag och en roll som innebär en stor auktoritet och alltså bara avsedd för män. I predikan om kristen etik och familjeplanering sägs det även att mannen bör ta hand om sin familj.⁷⁷

En roll som är avsedd för kvinnor går att finna i predikan om kristen etik och genuspedagogik. I samband med att pastor Flauzilino talar om Assembléia de Deus syn på vad Bibeln säger i relation till vad genuspedagogiken lär ut talar han också om kvinnans roll och ansvar som mor. Kvinnor har i rollen som mödrar enligt pastor Flauzilino ett extra ansvar att uppfostra barnen och lära dem vad Bibeln säger och vad Assembléia de Deus anser är rätt i relation till vad genuspedagogiken lär ut.⁷⁸ Ett annat exempel på en roll avsedd för kvinnorna och som redan har nämnts under analyskategorin *Vägen dit*, i samband med att analysmarkören ”resurshushållning” presenterades är att det är kvinnorna som är ansvariga för köket.

Exemplen visar på att det i ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus bör råda traditionella könsroller, där det är mannen som är familjens försörjare medan kvinnan har ansvar för hemmet och uppfostran av barnen. Dessa könsroller är dock inte alltid tydligt åtskilda från varandra. Att kvinnan har mer ansvar för barnuppfostran betyder till exempel inte att mannen inte har något ansvar alls. Både mannen och kvinnan uppmanas att vara närvarande och det är viktigt att pappan är en förebild för sina barn.⁷⁹

---

⁷⁵ "nova era começou, e que agora menino veste azul e menina veste rosa", Globo, "Em vídeo, Damares diz que 'nova era' começou: 'meninos vestem azul e meninas vestem rosa'", <https://g1.globo.com/politica/noticia/2019/01/03/em-video-damares-alves-diz-que-nova-era-comecou-no-brasil-meninos-vestem-azul-e-meninas-vestem-rosa.ghtml> (Läst 8/1 2019)

⁷⁶ Globo, "Damares Alves explica polémica sobre azul e rosa: 'foi uma metáfora'", <https://globoplay.globo.com/v/7276677/> (Läst 8/1 2019)

⁷⁷ Ética Cristã e o Planejamento Familiar, 42:46 – 43:02

⁷⁸ Ética Cristã e Ideologia de Gênero, 1:05:25 – 1:05:48

⁷⁹ Ética Cristã e Ideologia de Gênero, 1:05:04 – 1:06:45

Predikningarna visar också på att det är familjen som är den primära enheten som ett samhälle består av. En familj består av en man och en kvinna och deras barn. I predikan om kristen etik och familjeplanering säger den predikande pastorn att äktenskapet enligt Guds plan förutsätter att det föds barn och att föräldrarna tar väl hand om dem. Enligt Assembléia de Deus innebär detta att det är en mors, en fars och till och med mor- och farföräldrars uppgift att intressera sig för hur ens barn eller barnbarn har det i skolan, vad de får lära sig och hjälpa till med skolarbetet. Det är för att kunna försörja familjen som det är viktigt att ha god ekonomi, inte dricka alkohol, ta droger och spela bort pengar och det är för familjens och barnens skull man inte ska jobba för mycket så att man inte hinner spendera någon tid med dem. Den predikande pastorn poängterar dock att budet av Gud att skaffa barn gäller hela mänskligheten och inte varje enskild familj, varav det därför kan finnas familjer som inte skaffar några barn.⁸⁰

Det som har presenterats ovan under analysmarkören ”roller utifrån kön” relaterar till den andra analysmarkören, ”hierarkier” under denna analyskategori, där könshierarkier är en av de rangordningar som samhället enligt Assembléia de Deus bör bestå av. Bernice Martin, professor i sociologi skriver i sitt kapitel *The pentecostal gender paradox: a cautionary tale for the sociology of religion* som är en del av boken *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*, om ”Den pentekostala könsparadoxen”. Med ”Den pentekostala könsparadoxen” menar Martin motsägelsen i att för en kvinna att vara en del av den pentekostala traditionen å ena sidan innebär att kvinnan sällan kan inneha någon av de ledande rollerna inom församlingen och där församlingen ofta även föreskriver strikta klädnads- och levnadsregler, samtidigt som att vara med i den pentekostala traditionen å andra sidan förhindrar och förebygger andra former av patriarkala förtryck. I samhällen där mannen traditionellt sett är den som bestämmer innebär ett medlemskap i en pentekostal församling att kvinnan får en trygg gemenskap. Om mannen omvänder sig och blir en del av traditionen möts han av en etik och moral som är familjevänlig, som säger att han inte får dricka sprit eller spela bort pengar, inte vara otrogen, slå sin fru eller ta droger och hans viktigaste uppgift är ta hand om sin familj. Utifrån ”Den pentekostala könsparadoxen” får kvinnor det faktiskt bättre än innan trots att de fortfarande lever under en patriarkal dominans.⁸¹ Brasilien kan sägas vara ett land där machokultur råder, där fattigdom, alkoholism och drogberoende är utbrett och där våld i nära relationer är vanligt.⁸² Inom Assembléia de Deus finns denna könsparadox då det å ena sidan

---

⁸⁰ Ética Cristã e o Planejamento Familiar, 14:10 – 15:07; Ética Cristã e Ideologia de Gênero, 06:06 – 06:42; Ética Cristã e a Vida Financeira, 15:55 – 16:58, 1:22:40 – 1:23:08; Ética Cristã, Pena de Morte e Eutanásia, 51:20 – 52:48; Ética Cristã, Vícios e Jogos, 1:07:53 – 1:08:35

⁸¹ Martin, Bernice, 2000, s 54 - 58

⁸² Oppenheim, Maya, ”Four women killed every day so far this year in Brazil in 'alarming' death toll, human rights group says”, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/brazil-women-killed-murder-death-femicide-human-rights-a8763791.html> (Läst 28/2 2019); Globo, ”No Brasil, 15,2 milhões vivem abaixo da linha da extrema pobreza, diz IBGE” <https://g1.globo.com/jornal-nacional/noticia/2018/12/05/no-brasil-152-milhoes-vivem-abaixo-da-linha-da-extrema-pobreza-diz-ibge.ghtml> (Läst 28/2 2019); PROERDbrasil, ”O que é PROERD?”, <http://www.proerdbrasil.com.br/oproerd/oprograma.htm> (Läst 28/2 2019)

finns strikta levnads- och klädnadsregler för främst kvinnor men också för män samt att det inte är möjligt för kvinnor att bli pastorer som gör att de lever i en form av patriarkal dominans och å andra sidan att kvinnorna blir en del av en tradition som värdesätter familjen och undviker genom det andra former av patriarkalt förtryck.

Något som ses som icke önskvärt i predikningarna, i relation till vad Martin skriver i sitt kapitel är, ”Uma sociedade machista”, ett samhälle där machokultur råder och där kvinnan enbart ses som ett objekt. Det konstateras att detta är något som är vanligt förekommande i reklam. I samma predikan sägs det att samhället som Paulus levde i var ett samhälle där en machokultur var rådande men att Paulus ord inte är påverkade av den tidens kultur och ideologier utan istället bryter mot den tidens seder genom att erkänna och bekräfta att mannen och kvinnan har samma äktenskapliga rättigheter.⁸³ I predikan om kristen etik, dödsstraff och eutanasi använder den predikande pastorn kvinnan som begår äktenskapsbrott i Nya Testamentet som ett exempel i förklaringen till varför dödsstraff är någonting som Assembléia de Deus är motståndare till och ställer den i sammanhanget intressanta retoriska frågan ”Dödsstraffet gäller för kvinnan men inte för mannen?”⁸⁴ Den predikande pastorn poängterar att det är fel att begå äktenskapsbrott. Citatet visar dock på att det inte är kvinnan som ensam bär denna skuld, det finns en man också och att de i sådana fall bör dömas lika. Om dödsstraff skulle vara det adekvata straffet för äktenskapsbrott bör både kvinnan och mannen enligt Assembléia de Deus dömas till samma straff, inte enbart kvinnan för att hon är kvinna och inte enbart mannen för att han är man.

Ytterligare en sak som framgår i predikningarna och som är intressant utifrån Martins kapitel är betoningen på familjen. Att familjen är en sådan viktig beståndsdel i samhället får även det konsekvenser för hur beslut fattas och nyanserar likt ”Den pentekostala könsparadoxen” bilden av att kvinnorna enbart är underställda männen. Ett exempel på detta är vad som sägs i predikan om kristen etik och familjeplanering. Det är inte tillåtet att inte vilja ha barn på grund av att man som kvinna inte vill att ens kropp ska förändras eller att det är i vägen för ens karriär och det är inte tillåtet av en man att inte vilja ha barn för att han vill slippa undan ansvaret att försörja en familj. Det är dock upp till det gifta paret själv att bestämma hur många barn de vill ha, och det ska mannen och kvinnan bestämma tillsammans med vägledning av den Helige Ande. Hur många barn man vill ha är något som man bör diskutera med varandra innan man gifter sig med varandra så att det inte efter att man ha gift sig visar sig att den ene inte vill ha några barn medan den andre vill ha många.⁸⁵

I relation till analysmarkören ”hierarkier” är förhållandet mellan staten och kyrkan ytterligare ett ämne som har att göra med rangordningar i samhället. Förhållandet mellan stat och kyrka har sett

---

⁸³ Ética Cristã e Sexualidade, 26:05 – 39:51, 1:02:34 – 1:04:19

⁸⁴ ”A pena de morte vale para a mulher mas não para o homem?”, Ética Cristã, Pena de Morte e Eutanásia, 22:24 – 22:27

⁸⁵ Ética Cristã e o Planejamento Familiar, 09:20 – 10:25, 22:40 – 26:05, 42:05 – 43:15

olika ut i olika tider och i olika länder. Brasilien blev i och med självständigheten från Portugal och bildandet av kejsardömet Brasilien 1822 en egen stat med romersk-katolsk kristendom som sin officiella religion. Som redan nämnts i inledningen ändras detta 1891 då den brasilianska konstitutionen skrivs om, den första efter att Brasilien 1889 blivit en republik, och Brasilien övergår till att vara en sekulär stat och har fortsatt att vara det sedan dess. I predikan "Kristen etik och politik" fastslår pastor Flauzilino tydligt att Assembléia de Deus anser att dessa två bör vara separerade från varandra och att de inte ska lägga sig i varandras verksamheter, det gäller Assembléia de Deus som kyrka men också andra kyrkor och samfund. Anledningen som nämns till att kyrka och stat ska vara separerade från varandra är att Bibeln och Israels historia visar på att idén om att staten och kyrkan ska vara ett, inte ger bra resultat.⁸⁶ Det är därför som staten inte ska lägga sig i kyrkan och dess angelägenheter och varför inte heller kyrkan ska lägga sig i staten och dess angelägenheter. Som redan nämnts under analyskategorin *Vägen dit* är den brasilianska konstitutionen sekulär och där kyrka och stat är separerade ifrån varandra, vilket är någonting som Assembléia de Deus anser redan vara gott med det brasilianska samhället.

Kyrka och stat bör alltså vara separerade ifrån varandra. Det finns även en rangordning mellan dem då en kristen enligt Assembléia de Deus bör följa Paulus ord och underkasta sig staten:

"Vi lever i en demokratisk rättsstat, där både medborgare och institutioner genom konstitutionen har rättigheter och skyldigheter. Det innebär att vi lever i en rättsstat och därför bör vi gentemot staten använda oss av underkastelseprincipen som aposteln Paulus förespråkar i Romarbrevet 13:1,2."⁸⁷

All auktoritet är given av Gud, som själv är den högsta auktoriteten och det är därför som kyrkan bör underkasta sig staten. Det är den kristnes och kyrkans uppgift att be för de som sitter vid makten oavsett vad den kristne eller kyrkan själv anser om den eller de som sitter vid makten. Att staten och de styrande är en given auktoritet av Gud betyder dock inte att kyrkan och de kristna enligt Assembléia de Deus inte får kritisera staten och påpeka när någonting inte är som det borde.⁸⁸ I samband med att pastor Flauzilino fastslår att kyrka och stat bör vara separerade ifrån varandra så säger han också att det inte innebär att kyrkan ska sluta vara en profetisk röst i samhället, istället har kyrkan en roll i att belysa och uppmärksamma orättvisor och sociala problem som finns i det brasilianska samhället.⁸⁹ I predikan om kristen etik och mänskliga rättigheter poängteras det också att om man bryter mot en lag för att den helt går emot Guds ord är det inget fel i det, en kristen bör stå upp för det den tror på och man ska stå för konsekvenserna av det. Problemet är istället att

---

⁸⁶ *Ética Cristã e Política*, 48:05 – 49:19

⁸⁷ "Assim, como vivemos num estado democrático de direito, onde tanto cidadãos quanto autoridades instituídas tem direitos e deveres mediante a carta constitucional do país. Isto é, vivemos no império das leis, e por isso, devemos exercer o mesmo princípio de submissão ao estado esposado pelo apóstolo Paulo em Romanos 13:1,2.", *Ética Cristã e Política*, 43:14 – 43:40

⁸⁸ *Ética Cristã e Política*, 16:18 – 18:07, 1:25:10 – 1:26:55

⁸⁹ *Ética Cristã e Política*, 50:18 – 50:31

många handlar fel för att de inte känner till Guds ord och Guds kraft.⁹⁰ Relationen mellan kyrka och stat i förhållande till ansvarsfördelning kommer att analyseras mer under analyskategorin *Styrning*.

Ytterligare en form av hierarki eller rangordning som tas upp i predikningarna är förekomsten av olika klasser i samhället. I predikan ”Kristen etik och det ekonomiska livet” nämns det att det brasilianska samhället är ett klassamhälle bestående av olika samhällsklasser. Det sägs också att Brasilien är ett land där alla på ett eller annat sätt har möjlighet att ta sig upp i samhället. Bästa sättet att göra detta på är genom utbildning. En kristen bör dock, enligt Assembléia de Deus, vara uppmärksam att i sin strävan att nå en ny samhälls nivå inte bli innestlad i de ideologier och filosofier som är vanligt förekommande på dagens universitet och som inte är förenliga med Guds ord.⁹¹ Att utbilda sig och klättra i samhället får heller inte stiga en åt huvudet och den nyvunna ekonomiska och sociala förbättringen bör användas så att den inte enbart blir något positivt för den som har skaffat sig den. Detta framkommer i följande citat:

“Det är också viktigt att komma ihåg att vi inte bör nå kunskap på grund av högmod eller för att kunna anse oss bättre än andra. Den kristna standarden som framkommer i Bibeln ligger i att använda den införskaffade utbildningen och sociala klättringen till att bättre tjäna Guds rike.”⁹²

Frågan om samhällsklasser är kopplad till ekonomi och status och tas främst upp i predikan som handlar just om kristen etik och det ekonomiska livet. Den predikande pastorn konstaterar att det brasilianska samhället är uppbyggt av olika samhällsklasser men nämner dock inte explicit om detta är någonting som är önskvärt eller ej. Som redan konstaterats under analysmarkören ”resurshushållning” anses dock slöseri och att leva i överflöd som någonting oacceptabelt. Samtidigt som detta anses oacceptabelt fastslås det att det inte är fel att ha pengar så länge man inte känner en kärlek till dem, utan det viktiga är istället vad man gör med dem. Intjänade pengar bör användas till att försörja familjen, bidra till underhållet av kyrkan och till att hjälpa sin näste och den tidiga kyrkans ideal om gemensamt ägande hyllas.⁹³ Något som ändå tyder på att det i ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus inte bör finnas allt för stora klyftor i samhället.

---

⁹⁰ Ética Cristã e Direitos Humanos, 27:08 – 28-35

⁹¹ Ética Cristã e a Vida Financeira, 55:59 – 57:32

⁹² “Precisa também ter em mente que não devemos buscar conhecimento por vanglória ou para nos considerarmos melhor do que outros. Assim o padrão bíblico está em usarmos a escolarização e a ascensão social para servir melhor o Reino de Deus.”, Ética Cristã e a Vida Financeira, 57:32 – 57:55

⁹³ Ética Cristã e a Vida Financeira 00:42 – 00:57, 47:56 – 49:09; Ética Cristã e Política, 1:08:29 – 1:10:26

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är det möjligt att fastställa att det i ett gott samhälle enligt *Assembléia de Deus* bör finnas tydliga könsroller för kvinnor och män. Männens område är främst i den offentliga sfären medan kvinnan ansvarar för hemmet, det är mannen som är familjens försörjare medan kvinnan har ansvar för barnuppfostran. Predikningarna visar också på att familjen är den primära beståndsdel som ett samhälle består av, det är för familjens skull som det är viktigt att ha en god ekonomi samtidigt som om man har möjlighet att avstå från arbete för att spendera mer tid med familjen så bör man göra det.

Analysmarkören ”hierarkier” lämnades med avsikt öppen för att täcka in flera olika typer av rangordningar i samhället. Könshierarkier är den hierarki som är mest framträdande i predikningarna, det är också den hierarki som är mest komplex. Samtidigt som det inom *Assembléia de Deus* anses att det bör upprätthållas tydliga skillnader mellan könen i ansvar och uppgifter samt finns strikta levnads- och klädnadsregler, skapar betoningen på familjen och rätt leverne paradoxalt nog en jämlikare tillvaro för många kvinnor jämfört med hur det skulle vara om de inte var en del av den pentekostala traditionen. Familjen som den primära beståndsdel som ett samhälle består av luckrar delvis upp denna hierarki genom att det är familjen, mannen och kvinnan tillsammans som blir beslutsfattarna i många frågor, till exempel hur många barn en familj ska skaffa och vilket intervall mellan dem.

I relation till den andra hierarkin som diskuterades, nämligen relationen mellan kyrka och stat är det tydligt att *Assembléia de Deus* anser att dessa bör vara separerade ifrån varandra. Eftersom Guds ord säger att all auktoritet är given av Gud skapas det också en form av rangordning mellan stat och kyrka. I ett gott samhälle ber därför invånarna för landets makthavare och andra med auktoritet oavsett vad invånarnas personliga åsikt är om den som innehar auktoriteten. I ett gott samhälle enligt *Assembléia de Deus* är det dock alltid Gud och Guds ord som är den högsta auktoriteten, det gör att kyrkan aldrig får sluta med att vara en profetisk röst i samhället och att påpeka orättvisor som sker. En kristen bör stå upp för det den tror på även om det betyder att man bryter mot lagar som finns i samhället.

Den sista formen av hierarki som presenterades var olika samhällsklasser. *Assembléia de Deus* erkänner att det brasilianska samhället består av olika samhällsklasser och det bästa sättet att nå högre upp i samhället är genom utbildning. Huruvida ett gott samhälle enligt *Assembléia de Deus* ska bestå av olika samhällsklasser framgår inte tydligt av predikningarna, det som framgår är dock att den som har pengar bör hjälpa andra som är behövande.

Styrning

Denna analyskategori innehåller analysmarkörerna ”styrelseskick” och ”ansvar”. Den första analysmarkören under denna analyskategori är ”styrelseskick”. Analysmarkören ”styrelseskick” intresserar sig för hur ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus bör styras och organiseras. Som redan presenterats under analyskategorin *Hierarkier* är det en kristens uppgift att be för de styrande i landet oavsett vad den enskilde individen tycker om den eller de som sitter vid makten och det är någonting som gäller oavsett vilket styrelse- eller statskick som råder.

Under analyskategorin *Vägen dit* konstaterades det att Assembléia de Deus anser att den brasilianska konstitutionen, som garanterar religionsfrihet och upprätthåller separationen mellan kyrka och stat är någonting som redan är gott med det Brasilianska samhället. Förutom att garantera att landets styre ska vara sekulärt och garanterar grundläggande rättigheter fastslår den brasilianska konstitutionen att landet är en republik med presidentialism som styrelseskick och med val vart fjärde år. Predikningarna ger uttryck för att Assembléia de Deus anser att ett demokratiskt system med olika politiska partier och den maktfördelning som finns mellan lagstiftande, verkställande och den dömande makten likt den som finns nu är ett accepterat och bra styrelseskick. Detta går bland annat att se när den predikande pastorn i predikan om kristen etik och politik beskriver förhållandet mellan kyrka och stat och som redan nämnts under analysmarkören ”vad som redan är gott” i hur den predikande pastorn framhäver de demokratiska institutionerna som finns i samhället.

I predikan om kristen etik och politik görs en åtskillnad mellan ”styret” (o governo) och ”staten” (o estado). Staten är densamma oberoende vem som styr medan styret byts ut och ändras. I samband med detta räknar pastor Flauzilino upp exempel på olika styren och nämner då den dåvarande presidenten Michel Temer, de tidigare presidenterna Lula da Silva och Dilma Rouseff och även Jair Bolsonaro.⁹⁴

Även om Assembléia de Deus anser att ett det demokratiska systemet är ett bra sätt att organisera samhället på är det demokratiska systemet dock inte ett perfekt system. Som redan påvisats under analysmarkören *Vägen dit* är systemet inte immunt mot korruption och andra samhällsproblem. Enligt den predikande pastorn är det därför viktigt att ha koll på vad de olika politiska partierna och representanterna står för och vad de tidigare har gjort för något, om deras namn till exempel är sammankopplat med korruption. Ett konkret exempel på detta är när pastor Flauzilino uppmanar de närvarande att vara uppmärksam på att det finns kommunistiska partier eller partier med rötter i kommunismen men som har bytt namn som gör att det inte framgår lika tydligt men att deras ideologi, trots namnbytet, fortfarande är densamma. Namnbytet får därför inte få den kristne att tro att dessa partier inte längre står för en kommunistisk ideologi. Kommunism förklaras vara en ateistisk ideologi, där Gud inte har någon plats i samhället och som

---

⁹⁴ Ética Cristã e Política, 45:25 – 45:53

därför inte går ihop med Assembléia de Deus världsuppfattning. Pastor Flauzilino betonar dock att de kommunistiska idealen från den tidiga kyrkan, där de sålde allt och ägde allt tillsammans är eftertraktansvärda då de inte är ateistiska.⁹⁵

Huruvida ett demokratiskt styrelseskick med presidentialism som styrelseskick är det enda möjliga organiseringen för att det brasilianska samhället enligt Assembléia de Deus ska kunna anses vara ett gott samhälle går utifrån predikningarna inte att svara på. Det går dock att konstatera att Assembléia de Deus anser att i ett gott samhälle bör den eller de som sitter vid makten helst vara kristna och ha kristna värderingar. I predikan om kristen etik och politik uttrycker pastor Flauzilino att det var på grund av kyrkans underlåtenhet och ointresse för politik som har gjort att ateister och omoraliska människor som varit emot den kristna etiken har kunnat få styra. För att ändra på detta behöver kyrkan öka sin politiska medvetenhet.⁹⁶

Pastor Flauzilino förklarar i predikan om kristen etik och politik att det är på grund av att Assembléia de Deus bildades av missionärer från andra länder som politik under en lång tid inte fått särskilt mycket uppmärksamhet och inte ansetts vara ett särskilt viktigt ämne. Som redan beskrivits ovan gäller dock inte detta synsätt idag. I predikan om kristen etik och politik understryker pastor Flauzilino att det är omöjligt att leva i ett samhälle utan politik.⁹⁷ I ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus är det viktigt att medborgarna är politiskt medvetna. Ett tydligt exempel på detta är när den predikande pastorn i predikan om kristen etik, dödsstraff och eutanasi uttrycker att bara för att man är kristen och anser att man är medborgare av himlen, får man inte strunta i vad som sker runt omkring en. För samtidigt som man är medborgare av himlen är man också invånare i Brasilien och under tiden som man är det är man underställd den brasilianska konstitutionen och bör be för sitt land och intressera sig för vad som händer och sker i landet.⁹⁸

En kristen bör enligt vad som beskrivs i predikningarna ha ”böjda knän och öppna ögon” i förhållande till politik och det som sker i landet.⁹⁹ ”Böjda knän och öppna ögon” är också namnet på denna uppsats.” Det ges ingen exakt förklaring av uttrycket av den predikande pastorn i sammanband med att det används. Uttrycket som en del av de tretton analyserade predikningarna och i det sammanhang det används ger dock skäl att tro att vad som menas med uttrycket är att en kristen enligt Assembléia de Deus måste ha öppna ögon för att kunna vara politiskt medvetna. Att enbart ha öppna ögon räcker dock inte enligt Assembléia de Deus, en kristen bör också ha böjda knän. Böjda knän blir en symbol för att den kristne alltid ska sätta sin tillit till Gud. Det är i bön som den kristne genom vägledning av den Helige Ande får svar på hur den bör förhålla sig och agera i förhållande till det som sker i samhället.

---

⁹⁵ *Ética Cristã e Política*, 1:04:50 – 1:10:20

⁹⁶ *Ética Cristã e Política*, 30:25 – 31:18

⁹⁷ *Ética Cristã e Política*, 13:21 – 13:39, 31:20 – 32:25

⁹⁸ *Ética Cristã, Pena de Morte e Eutanásia*, 06:10 – 07:39

⁹⁹ *Ética Cristã e Política*, 1:07:16 – 1:07:19, upprepas vid 1:10:22 – 1:10:26

Analysmarkören ”ansvar” fokuserar på hur ansvars fördelas. I analysverktyget beskrivs det att denna uppsats intresserar sig för staten, kyrkan och individens ansvar både i förhållande till det gemensamma och till sin medmänniska och klargör hur ansvarsfördelningen enligt Assembléia de Deus bör se ut i ett gott samhälle. Analysmarkören ”ansvar” blir också ett komplement till analysmarkören ”styrelseskick” då den påvisar vilka uppgifter som anses vara statens ansvar och därigenom hjälper till att svara på hur samhället ska vara organiserat.

I förhållande till analysmarkören ansvar understryker den predikande pastorn att ansvar är någonting som inte går att flytta över till någon annan:

“Vi får inte överföra vårt ansvar eftersom ansvar inte kan överföras. Vi kan delegera arbete och uppgifter men vårt ansvar kan inte överföras.”¹⁰⁰

Det som är statens ansvar enligt Assembléia de Deus kan som exempel inte övergå att bli kyrkans ansvar och det som är kyrkans ansvar kan därför inte bli statens ansvar.

Under analyskategorierna *Vägen dit* och *Hierarkier* har det redan varit möjligt att till en viss del utskilja hur Assembléia de Deus anser att ansvarsfördelningen i ett gott samhälle bör vara i vissa fall, till exempel under analysmarkören ”roller utifrån kön” i hur ansvarsfördelningen i familjen bör se ut och under analysmarkören ”vad som redan är gott” i samhället i fråga om möjlighet till engagemang och kyrkans ansvar.

I relation till statens ansvar fastslås det i predikan ”kristen etik och politik” att det är statens och de styrande politikernas uppgift att garantera att medborgarna får de nödvändiga förutsättningarna för att kunna leva ett anständigt liv. Det sägs också att staten bör förhindra det som är dåligt och uppmuntra till det som är bra.¹⁰¹ En del i uppgiften att uppmuntra till det som är bra och förhindra det som är dåligt är ansvaret att skipa rättvisa. Ett uppdrag som staten enligt Assembléia de Deus är given av Gud:

“Nya testamentet beskriver staten som ett instrument instiftat av Gud, de som gör motstånd mot staten utmanar Gud. I denna kontext är staten en tjänare av Gud den högste för att skipa rättvisa.”¹⁰²

Predikningarna ger uttryck för att det finns sociala områden som är statens ansvar men som Assembléia de Deus anser att staten inte sköter som de borde göra. I predikan om ”Kristen etik och mänskliga rättigheter” kritiserar den predikande pastorn staten för att inte sköta sitt ansvar

---

¹⁰⁰ “Nós não podemos transferir a nossa responsabilidade porque a responsabilidade não se transfere. Nós podemos delegar trabalho, tarefas mas a nossa responsabilidade não pode ser transferida.”, *Ética Cristã, Vícios e Jogos*, 37:12 – 37:28

¹⁰¹ *Ética cristã e política*, 42:54 – 43:14

¹⁰² “O novo testamento retrata o estado como instrumento ordenado por Deus, assim, os que resistem ao estado afrontam a Deus. Nesse contexto, o estado é servo do Deus altíssimo para aplicar a justiça.”, *Ética cristã e Política*, 45:12 – 45:26

gällande kriminalitet och korruption. Det beskrivs som att det är på grund av statens ineffektivitet som kriminaliteten och brottsligheten ökar i landet. I samma predikan tas överfulla fängelser upp som ytterligare ett misslyckande som staten anses ansvar för. Pastor Flauzilino talar dels om det faktum att fängelserna är överfulla och att förhållandena för de intagna inte är värdiga, dels också om att staten inte har lyckats med återanpassningen till samhället för de som avtjänat sina straff.¹⁰³

Ett område som inte är statens ansvar och som staten enligt Assembléia de Deus inte bör lägga sig i är barnuppfostran, familjeplanering, hur många barn som en familj bör ha. Exemplet som används är Kina som under en lång tid har haft som regel att en familj enbart får ha ett barn och att familjen då helst vill ha en pojke. Hur många barn en familj ska ha är, som framgår av predikningarna, något som familjen själv ska bestämma. Förutom exemplet med Kina tar den predikande pastorn också upp att det finns många länder idag, speciellt europeiska, som inte uttryckligen har regler kring detta men där det ändå finns en kultur av att familjerna nuförtiden inte skaffar så många barn. På grund av de många människor som kommer från mellanöstern till vissa av dessa länder, där det finns en kultur av att skaffa många barn, gör att dessa länder blir muslimska länder enligt pastor Flauzilino. Exemplet används av den predikande pastorn som avskräckande och räknar upp Frankrike som ett land där detta redan sker.¹⁰⁴

Utifrån predikningarna är det också möjligt att utläsa att det finns områden i samhället som främst är kopplade till de samhällsproblem som finns som både kyrkan och staten enligt Assembléia de Deus har ansvar för. I predikan ”Kristen etik och abort” tas det upp att fyra kvinnor per dag dör till följd av komplikationer efter att ha utfört en abort, något som beskrivs vara en mycket alarmerande situation som inte får ignoreras av vare sig politikerna, samhället eller av kyrkan.¹⁰⁵ Även om både staten och kyrkan har ett ansvar i att förbättra denna situation så har staten och kyrkan olika medel att tillgå för att uppnå förbättring. I relation till kyrkans, dels den enskilda församlingen och dels kyrkan i en vidare mening som bestående av alla troende, ansvar i frågan om abort och komplikationer till följd av abort kritiserar pastor Flauzilino den för att inte göra tillräckligt:

”Kyrkan har en roll som den inte uppfyller, om evangeliet förkunnades som det borde, skulle dessa alarmerande siffror av IGBE (Det brasilianska institutet över geografi och statistik) som vi kära bröder och systrar pratar om vara mindre. Så hur ska de tro om det inte finns någon som predikar?¹⁰⁶

Citatet visar, förutom att Assembléia de Deus anser att kyrkan har ett ansvar i denna fråga, också ett av de medel som kyrkan enligt Assembléia de Deus bör använda sig av för att göra skillnad och

---

¹⁰³ Ética Cristã e Direitos Humanos, 1:15:30 – 1:16:18, 1:18:33 – 1:18:50

¹⁰⁴ Ética Cristã e o Planejamento Familiar, 15:15 – 19:46

¹⁰⁵ Ética Cristã e Aborto, 17:46 – 19:10

¹⁰⁶ ”A igreja tem um papel que ela não está realizando, se o evangelho fosse pregado tal qual pode ser pregado, meus amados irmãos, esse número alarmante, que nós falamos aqui pelo IGBE seriam menores. Agora como creram se não há quem pregue?”, Ética cristã e aborto, 1:15:04 - 1:15:35

leva upp till det ansvar som de menar kyrkan har i denna fråga. Att predika Guds ord och sprida evangeliet till de som ännu inte har lärt känna Gud.

Att sprida evangeliet är förutom ett medel också ett ansvar som kyrkan har att tillgå. I predikan ”Kristen etik, dödsstraff och eutanasi” uttrycker den predikande pastorn i samband med att han informerar de närvarande om att kriminaliteten i de länderna som har dödsstraff inte är lägre som en del i att påvisa att dödsstraff inte är ett straff som Assembléia de Deus förespråkar, att kyrkan har en viktig roll i att predika evangeliet. Anledningen som ges till att kyrkan har ansvar att sprida evangeliet, i relation till ämnet, är att evangeliet förändrar människors liv och att alla därför ska ha möjligheten att ändra på sig och att det finns många tidigare kriminella i kyrkan som bevis för detta.¹⁰⁷

Predikningarna ger slutligen också uttryck för att kyrkan har ansvar för att stå upp för de svaga och försöka att hjälpa till med att lösa de sociala problemen som finns i samhället. Kyrkan har gentemot den enskilda individen alltid ett ansvar att ge tro och hopp till den som behöver det.¹⁰⁸ Det är till exempel kyrkans ansvar att besöka de som sitter i fängelse och vara en röst i samhället som står upp för värdiga arbetsförhållanden.¹⁰⁹ I predikan ”Kristen etik och mänskliga rättigheter” uttrycker den predikande pastorn att kyrkan borde gå samman för att som en hjälpa till att återuppbygga den brasilianska nationen.¹¹⁰

I ett gott samhälle har även den enskilda individen enligt Assembléia de Deus ett ansvar att förvalta. I förhållande till kyrkan har den enskilde ett ansvar att bidra i underhållet av kyrkan och ge tionde.¹¹¹ När det gäller ansvar i relation till det goda samhället i övrigt slår Pastor Flauzilino redan i den första predikan ”vad är kristen etik” fast att den kristne ska vara en förebild för sin omgivning:

”En troendes fysiska närvaro kommer att ge helighet, visdom, kraft och kärlek till sin omgivning. Det räcker med en troende, eller en man av Gud, en kvinna av Gud för att förändra omgivningen, vare sig denna omgivning är familjen, en industri, en mataffär, ett kontor, en bondgård, ett sjukhus, ett universitet. Den fysiska närvaron av en människa av Gud påverkar sin omgivning, förändrar atmosfären och klimatet, välsignad vare Herrens namn. Så, kära bröder och systrar, vårt öde är att göra skillnad, Amen.”¹¹²

---

¹⁰⁷ Ética Cristã, Pena de Morte e Eutanásia, 28:04 – 29:45

¹⁰⁸ Ética Cristã e Suicídio, 44:30 – 45:14

¹⁰⁹ Ética Cristã e Direitos Humanos, 1:15:09 – 1:17:12

¹¹⁰ Ética Cristã e Direitos Humanos, 1:19:10 – 1:20:14

¹¹¹ Ética Cristã e a Vida Financeira, 0:44 – 0:57, 58:47 – 1:00:32

¹¹² “A presença física de um crente vai trazer santidade, sabedoria, poder e amor para aquele ambiente. Basta um crente, ou um homem de Deus, uma mulher de Deus naquele ambiente, seja uma família, uma indústria, um supermercado, um escritório, uma fazenda, um hospital, uma universidade. A presença física de um homem de Deus ou de uma mulher de Deus muda aquele ambiente, muda a atmosfera, o clima daquele ambiente, bendito seja o nome do senhor. Então, queridos irmãos o nosso destino é fazer a diferença, amém”, O Que é Ética Cristã, 15:28 – 16:36

Citatet ovan visar på vad den fysiska närvaron av en kristen bör få för konsekvenser i ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus, omgivningen bör märka att personen är kristen enbart genom hur den uppför sig. I samma predikan, ”Vad är kristen etik” uttrycker pastor Flauzilino även att det är den kristnes uppgift att vara jordens salt och världens ljus för sin omgivning. Att detta är ett stort ansvar för den enskilde kristne kommer till uttryck i att samma metafor används i flera av de analyserade predikningarna.¹¹³ Citatet ovan uppmärksammar också en intressant aspekt i relation till gränsdragningen mellan vad som är den enskilde individens ansvar och vad som är kyrkans ansvar. Pastor Flauzilino beskriver å ena sidan i början av citatet att det är en troendes uppgift att göra skillnad, vilket indikerar att det är den enskilde individens ansvar. Detta samtidigt som han i slutet av citatet inkluderar sig själv, talar i första person plural och använder sig av uttrycket ”kära bröder och systrar”, vilket å andra sidan indikerar att det är ett ansvar som även kan läggas på kyrkan. I Första Korinthierbrevets tolfte kapitel beskrivs det hur kyrkan består av flera delar men som likt en kropp är en. Om församlingen och kyrkan ses utifrån detta perspektiv, som bestående av enskilda individer, suddar det i praktiken till viss ut gränserna mellan det som utifrån denna undersökning har sorterats under den enskilda individens ansvar och det som har beskrivits som kyrkans ansvar. De exempel som använts för att beskriva Assembléia de Deus syn på hur ansvarsfördelningen ser ut i relation till vad som är kyrkans och vad som är individens ansvar, visar dock ändå på hur Assembléia de Deus valt att skilja dem åt.

Något som redan till viss del har framkommit under de tidigare analyskategorierna och också under analysmarkören ”styrelseskick” är att den enskilde kristne har ett stort ansvar för att vara informerad av vad som sker i landet. I predikan om kristen etik och politik understryker pastor Flauzilino att en kristen inte får vara en av de individer som en månad efter valet inte kommer ihåg vem den röstade på.¹¹⁴

De exemplen som tagits upp i förhållande till individens ansvar har alla handlat om vad den enskilde kristne har för uppgifter och ansvar. Vad den enskilde individen som inte är kristen har för ansvar har utifrån predikningarna inte varit möjligt att tydligt utläsa. Utifrån vad som framkommit i detta kapitel och utifrån det som går att läsa i inledningskapitlet om Assembléia de Deus i Campinas mål med hemsidan, att sprida evangeliet till alla världens hörn, är det troligt att anta att i ett riktigt gott samhälle är alla kristna. Predikningarna ger dock uttryck för att detta är någonting som Assembléia de Deus är väl medvetna om inte kommer att ske.¹¹⁵ Utifrån predikningarna och de sätt som de predikande pastorena poängterar vikten av att ha en god etik och moral är det troligt att förmoda att Assembléia de Deus anser att det är varje individs uppgift och ansvar oberoende om den är kristen eller inte att vara en god förebild för sin omgivning. Det

---

¹¹³ O Que é Ética Cristã, 13:51 – 14:30, se till exempel Ética Cristã e Política, 07:21 – 07:39

¹¹⁴ Ética Cristã e Política, 15:05 – 16:18

¹¹⁵ Se till exempel Ética Cristã e Política, 1:10:45 – 1:13:47, där Pastor Flauzilino talar om skillnaden mellan dagens styre och de styre som Kristus kommer att implementera när han återvänder.

är också utifrån predikningarna troligt att anta att detta även gäller i relation till att vara informerad i vad som sker socialt och politiskt i landet.

I relation till analysmarkören ”ansvar” och den ansvarsfördelning som Assembléia de Deus anser bör vara rådande i ett gott samhälle är det utifrån predikningarna och de exempel som valts ut, slutligen också troligt att anta att ansvaret som är lagt på staten, kyrkan och individen bör förvaltas på rätt sätt för att samhället ska anses gott. Detta medför, som exempel, att den enskilde kristne i ett gott samhälle inte enbart har ett ansvar att vara en förebild utan att den kristne faktiskt också är det.

Sammanfattning

I relation till analysmarkören ”styrelseskick” är det möjligt att sammanfatta att ett demokratiskt system likt det som är rådande i Brasilien i dagens läge är enligt Assembléia de Deus ett styrelseskick som kan vara rådande för att det brasilianska samhället ska kunna räknas som ett gott samhälle. Det är alltid den kristnes uppgift att be för de som styr oavsett vad den kristne själv tycker. De styrande bör i ett gott samhälle dock helst vara kristna och stå för kristna värderingar. Huruvida detta är det enda möjliga sättet att organisera samhället på för att det brasilianska samhället enligt Assembléia de Deus ska anses vara ett gott samhälle går utifrån predikningarna inte att avgöra. Det politiska systemet är dock i sig inte ett perfekt system, det är möjligt att missbruka systemet. Detta är nära sammankopplat med den andra analysmarkören i denna analyskategori, ”ansvar”.

Enligt Assembléia de Deus är det statens ansvar att i ett gott samhälle garantera att medborgarna får de nödvändiga förutsättningarna för att kunna leva ett anständigt liv och skipa rättvisa i samhälle, något som staten i ett gott samhälle klarar av att leva upp till. Kyrkan har som ansvar att sprida evangeliet, skänka hopp och tröst till de som behöver det och vara en röst i samhället som står upp emot orättvisor. Den enskilde kristne har som ansvar att vara politiskt medveten, vara en förebild för sin omgivning och hjälpa till i underhållet av kyrkan. Även om inte predikningarna uttryckligen beskriver vad en enskild individ som inte är kristen har ansvar för är det troligt att anta att även den i ett gott samhälle bör vara medveten om vad som sker i landet och en förebild för sin omgivning.

Det är även troligt i relation till den ansvarsfördelning som framkommit ovan att anta att det fördelade ansvaret i ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus också förvaltas på ett ansvarsfullt sätt.

Kapitel 4 Sammanfattning och resultat

Det religiösa landskapet i Brasilien är i förändring. Antalet pentekostala kristna ökar och antalet katoliker minskar. Det stora antalet pentekostala kristna gör att de har blivit en maktfaktor i det brasilianska samhället. Syftet med denna uppsats var att genom att analysera Assembléia de Deus, syn på vad som utgör ett gott samhälle bidra med en ökad förståelse och kunskap dels om Assembléia de Deus, dels om relationen mellan pentekostal tradition och det brasilianska samhället. Frågeställningen formulerades som: *vad är ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus?* För att fördjupa denna frågeställning ställdes följande frågor: *Hur ska detta samhälle styras? Vilka värderingar råder? Bygger samhället på några hierarkier? Vad har kvinnor och män för roller? Hur ser vägen dit ut?* Till analysmaterial valdes predikoserien ”Valores Cristãos” från Assembléia de Deus hemsida assembleia.org.br.

Avsnittet ”Teoretiska perspektiv genom tidigare forskning” skapade denna uppsats teoretiska ramverk. Perspektiven ”Politisk pentekostalism” och ”Predikan om samhället” gjorde det möjligt att belysa Assembléia de Deus vilja och aktiva engagemang att påverka samhället. Predikningarna blir som förmedlare av Assembléia de Deus ideologi ett medel för att påverka och förändra samhället.

Metoden som användes var observation online där sedan innehållet analyserades utifrån de tre konstruerade analyskategorierna *Vägen dit*, *Hierarkier* och *Styrning*, innehållandes vardera ett antal mer konkreta analysmarkörer. I utformningen av analysverktyget fungerade de fördjupande frågeställningarna som en övergripande mall för konstruktionen av de tre analyskategorierna. De mer konkreta analysmarkörerna valdes ut efter att en del av analysmaterialet gått igenom, detta för att skapa relevanta markörer som innefattade en så stor del som möjligt av materialet.

Det andra kapitlet i denna uppsats gav därefter en inblick i och beskrivning av hemsidan assembleia.org.br och församlingen som administrerar den. Församlingen hör hemma i staden Campinas, Sao Paulo och grundades 1931. Hemsidan beskrivs som en helig plats på webben där det är möjligt att delta i lovsång och tillbedjan. Kapitlet satte även in Assembléia de Deus i en brasiliansk social och politisk kontext. Den kontext som framkommer i kapitlet karaktäriseras av ekonomisk stagnation, korruptionsskandaler och hög misstro till politiker. Det är i denna sociala och politiska situation som Jair Bolsonaro med sin konservativa politik och löften om att få ett slut på korruptionen och införa hårdare vapenlagar fått starkt stöd. Det är som motståndare till genuspedagogisk och därigenom en som försvarar kärnfamiljen och kyrkan som Bolsonaro har blivit mycket populär bland pentekostala kristna.

Uppsatsen ägnade sedan det tredje kapitlet till att analysera predikningarna. Under analyskategorin *Vägen dit* konstaterades det att det brasilianska samhället har mycket att förbättra för att bli ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus. Till skillnad från resultaten i Boijs avhandling om pastorer i Svenska missionsförbundet där samhällsbilden beskrevs som mörk framkommer en

mer nyanserad samhällsbild i denna analys. Även om det i *Assembléia de Deus* predikningar finns ett fokus på de problem som finns i det brasilianska samhället så beskrivs inte allting som dåligt. Predikningarna ger även uttryck för att *Assembléia de Deus* anser att det är möjligt att uppnå en samhällsförändring. Den teknologiska utvecklingen som bidrar i spridandet av evangeliet, utvecklandet av nya mediciner samt de demokratiska institutioner som gör det möjligt att engagera sig är bidragande orsaker till detta.

Analyskategorin *Vägen dit* synliggjorde också att resurshushållning är någonting som prioriteras i ett gott samhälle. I ett gott samhälle slösar man vare sig tid, pengar, mat eller kläder och man källsorterar och återvinner för att vara värna om naturen.

Bilden av ett gott samhälle enligt *Assembléia de Deus* som framkommer i predikningarna karaktäriseras av tydliga gränser. Detta syns bland annat i *Assembléia de Deus* förkastande av de fyra filosofiska förhållningssätten som beskrivs vara de dominerade i dagens brasilianska samhälle och som på olika sätt luckrar upp gränser och relativiserar Guds ord samt det starka motståndet till genuspedagogik. Att gränser är viktiga syns även i relation till hierarkier i samhället. I ett gott samhälle finns en tydlig könshierarki där män och kvinnor har tydliga roller. Mannen är familjens försörjare och kvinnan är den som har ansvaret för barnuppfostran. Analysen visar dock att eftersom familjen är en så viktig beståndsdel nyanserar det denna tydliga hierarki, då mannen och kvinnan tillsammans blir beslutsfattarna.

Analyskategorin *Hierarkier* visade också på att det i ett gott samhälle enligt *Assembléia de Deus* görs en tydlig skillnad mellan kyrka och stat. Även om stat och kyrka i ett gott samhälle är separerade från varandra bör enligt *Assembléia de Deus* landet styras av människor som är kristna och som står upp för kristna värderingar. Predikningarna ger också uttryck för att det troliga statskicket i ett gott samhälle är ett demokratiskt styrelseskick likt det som Brasilien har idag. I relation till predikan som förmedlare av *Assembléia de Deus* ideologi och medel att påverka det brasilianska samhället och det brasilianska samhället idag är det intressant att notera att trots att predikoserien ”Valores Cristãos” är gjord bara några månader innan presidentvalet 2018 så nämns Bolsonaro bara vid namn en gång. Att så är fallet kan till viss del bero på att det finns en lag som förbjuder politiska kampanjer i lokaler där det firas gudstjänst. Reportaget från Agenda från Igreja Batista Atitude visar dock att det är en lag som inte alla kyrkor väljer att följa helt ut i alla lägen. Detta är en skillnad gentemot resultaten i Stokes, Chicotsky & och Billings undersökning där det var mer fokus kring Obama som person. Predikningarna omnämner dock egenskaper som en bra president enligt *Assembléia de Deus* bör ha som stämmer in på hur Bolsonaro beskrivs av sina anhängare, icke korrupt och en som står för kristna värderingar och kärnfamiljen. En intressant notering också i förhållande till predikan som ett medel att påverka och förändra samhället är att Bolsonaro är den enda av de som räknas upp som exempel på olika politiska styren som inte innehaft presidentskapet när predikningarna gjordes.

I ett gott samhälle finns det en tydlig ansvarsfördelning och jämfört med dagens situation förvaltas det på ett mer ansvarsfullt sätt. Under analyskategorin *Styrning* beskrevs statens ansvar som att garantera att medborgarna får de nödvändiga förutsättningarna för att kunna leva ett anständigt liv. Kyrkan har som uppgift att sprida evangeliet och finnas där för behövande och har ett delat ansvar med staten i att lösa samhällsproblem. Precis som McClendon och Beatty finner i sin artikel ger denna undersökning uttryck för att predikningarna uppmanar den enskilde individen till att ta ansvar för sitt eget liv. Det är till exempel den enskilde kristne som ska ta ansvar för sitt eget liv och inte dricka, spela bort pengar, vara en bra förebild och det är genom att ta ansvar för sitt eget liv som man når goda resultat i livet.

Ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus kan sägas karaktäriseras av puritanska dygder. Materialism och överflöd avvisas samtidigt som sparsamhet, strävsamhet, nykterhet, familjen, kyrkan, fromhet och samhällsengagemang lyfts fram som kännetecken för ett gott samhälle. Trots att ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus är ett samhälle där kristna och kristna värderingar spelar en väsentlig roll och kan sägas karaktäriseras av puritanska dygder, är dock statsbildningen i detta samhälle inte puritansk. Det finns ett starkt bejakande av den sekulära staten och det finns inget mål om att försöka skapa en teokrati. Den goda statsbildningen skyddar Assembléia de Deus rätt att utöva sin tro likväl som den skyddar samma rättighet för utövare av Candomblé och andra religioner.

I överensstämmelse med resultaten i Lendes avhandling har denna undersökning visat att Assembléia de Deus försöker påverka alla sfärer av samhället och att det är en viktig angelägenhet för dem att vara en del av samhället och det offentliga rummet. Analysen har visat att hur samhället är utformat och vilka värderingar som råder där är viktiga frågor för Assembléia de Deus. Uttrycket ”Böjda knän och öppna ögon” är en passande beskrivning på Assembléia de Deus förhållningsätt till politik och samhället och även vilken plats Gud har i ett gott samhälle. Ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus är ett samhälle där Gud erkänns som den högsta auktoriteten, det är inför Gud som Assembléia de Deus och den enskilde kristne har ”böjda knän” och det är Gud och Guds ord som vägleder dem i hur de bör agera som kyrka och det är till honom de sätter sin tillit. Eftersom dagens brasilianska samhälle inte är ett gott samhälle enligt Assembléia de Deus måste Assembléia de Deus ha ”öppna ögon” för att se de samhällsproblem som finns och upptäcka när det sker förändringar i samhället som går emot de kristna värderingarna som de står för. Det är genom att ha böjda knän och öppna ögon som Assembléia de Deus motsätter sig genuspedagogik i skolan och det är genom att ha böjda knän och öppna ögon som den enskilde kristne får hjälp till att reda ut vem den bör rösta på i presidentvalet.

Slutligen några förslag till vidare forskning. En fråga som diskuterades i inledningskapitlet var i hur stor utsträckning predikningarna från assembleia.org.br och Igreja Assembléia de Deus de Vila Nova representerar Assembléia de Deus i som kyrkogemenskap. Diskussionen utmynnade i att predikningarna ansågs vara representativa för den del av Assembléia de Deus som är ansluten till

CGADB. För att bidra till en än mer fördjupad bild och kunskap om relationen och interaktionen mellan den pentekostala traditionen och det brasilianska samhället vore det intressant att undersöka vad någon av de andra större samfundsorganisationerna inom Assembléia de Deus eller någon annan av de pentekostala kyrkorna som finns i Brasilien har för syn på vad ett gott samhälle är.

En iakttagelse som gjorts i samband med analysen av predikningarna är att de predikande pastorena talar mycket om kyrkans ansvar och hur den ideala kyrkan bör vara, varav det skulle vara av intresse att även undersöka ecklesiologin inom Assembléia de Deus.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

Assembléia de Deus, Valores Cristãos, <http://assembleia.org.br/serie/?nome=valores-cristaos>

O Que é Ética Cristã (Vad är kristen etik), <http://assembleia.org.br/licao-1-o-que-e-etica-crista/>

Ética Cristã e Ideologia de Gênero (Kristen etik och könspedagogik),
<http://assembleia.org.br/licao-2-etica-crista-e-ideologia-de-genero/>

Ética Cristã e Direitos Humanos (Kristen etik och mänskliga rättigheter),
<http://assembleia.org.br/licao-3-etica-crista-e-direitos-humanos/>

Ética Cristã e Aborto (Kristen etik och abort), <http://assembleia.org.br/licao-4-etica-crista-e-aborto/>

Ética Cristã, Pena de Morte e Eutanásia (Kristen, dödssruff och eutanasi),
<http://assembleia.org.br/licao-5-etica-crista-pena-de-morte-e-eutanasia/>

Ética Cristã e Suicídio (Kristen etik och självmord), <http://assembleia.org.br/licao-6-etica-crista-e-suicidio/>

Ética Cristã e Doação de Órgãos (Kristen etik och organdonation),
<http://assembleia.org.br/licao-7-etica-crista-e-doacao-de-orgaos/>

Ética Cristã e Sexualidade (Kristen etik och sexualitet), <http://assembleia.org.br/licao-8-etica-crista-e-sexualidade/>

Ética Cristã e o Planejamento Familiar (Kristen etik och familjeplanering),
<http://assembleia.org.br/etica-crista-e-o-planejamento-familiar/>

Ética Cristã e a Vida Financeira (Kristen etik och det ekonomiska livet),
<http://assembleia.org.br/licao-10-etica-crista-e-a-vida-financeira/>

Ética Cristã, Vícios e Jogos (Kristen etik, missbruk och spel), <http://assembleia.org.br/licao-11-etica-crista-vicios-e-jogos/>

Ética Cristã e Política (Kristen etik och politik), <http://assembleia.org.br/licao-12-etica-crista-e-politica/>

Ética Cristã e Redes Sociais (Kristen etik och sociala medier), <http://assembleia.org.br/licao-13-etica-crista-e-redes-sociais/>

Tryckt material och litteratur

Alexander, Paul, 2009, *Signs and Wonders: Why Pentecostalism Is the World's Fastest Growing Faith*, Jossey – Bass, San Francisco.

Baptista, Saulo de Tarso Cerqueira, 2007, *Cultura política brasileira, práticas pentecostais e neopentecostais: a presença da Assembléia de Deus e da Igreja Universal do Reino de Deus no Congresso Nacional (1999-2006)* Diss, Universidade Metodista de São Paulo, Sao Paulo.

Boij, Anita, 2003, *Jorden är mörk och svart: vad som rör pastorerna i Svenska Missionsförbundet när de ska predika om samhället*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.

Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil, 2017, *Declaração de Fé*, Casa Publicadora das Assembleias de Deus.

Fahlgren, Sune, 2018, "Gudstjänst i pentekostala kyrkor", *Kristen gudstjänst - en introduktion*, Fallberg Sundmark, Stina (red.), Artos, Skellefteå.

Gordy, John, "Toward a theology of pentecostal preaching", *Journal of pentecostal theology*, 10:1, 2001, s 81 – 97.

Kärkkäinen, Veli – Matti, 2002, *An introduction to ecclesiology: Ecumenical, historical & global perspectives*, InterVarsity Press, Downers Grove.

Lacerda, Fabio, "Assessing the Strength of Pentecostal Churches' Electoral Support: Evidence from Brazil", *Journal of Politics in Latin America*, 10:2, 2018, s 3 – 40.

Lacerda, Fabio, "Religion and moral conservatism in brazilian politics, evangelicals, pentecostals and political representation in brazilian legislative elections (1998-2010)", *Revista brasileira de ciências sociais*, 32:93, 2017, s 1 – 23.

Lende, Gina, 2015, *The rise of Pentecostal power: Exploring the politics of Pentecostal growth in Nigeria and Guatemala*, Diss, MF Norwegian School of Theology, Oslo.

Machado, das Dores Campos Maria, "Religion and moral conservatism in brazilian politics", *Politics and Religion Journal*, 12:1, 2018, s 55 – 74.

Majewski, Gonçalves Rodrigo, 2010, *Assembléia de Deus e Teologia Pública: o discurso pentecostal no espaço público*, Masteruppsats, Faculdades EST, São Leopoldo

Martin, Bernice, 2000, "The pentecostal Gender Paradox: a cautionary tale for the sociology of religion", *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*, Fenn, K. Richard (red), Blackwell Publishing, Oxford.

McClendon, H. Gwyneth & Rachel Beatty Riedl, "Individualism and empowerment in pentecostal sermons: new evidence from Nairobi, Kenya", *African Affairs*, 115:458, 2015, s. 119 – 144.

Patel, Runa & Bo Davidson, 2003, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund.

Rocha, M. Lança Alves da; Maria B. Lisboa Guimares, & Marize B. da Cunha, "O processo de recuperação do uso indevido de drogas em igrejas pentecostais Assembleia de Deus", *Interface - Comunicação, Saúde, Educação*, 16:40, 2012, s 177-190.

Rode, A. Jennifer, "Reflexivity in Digital Anthropology", *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, (2011), s. 123 – 132.

Sousa, Bertone de Oliveira, 2010, *Uma Perspectiva Histórica Sobre Construções de Identidades Religiosas A Assembleia de Deus em Imperatriz MA (1986-2009)*, Diss, Universidade Federal de Goiás, Goiânia.

Stokes, C. Ethan, Brandon K. Chicotsky & Andrew C. Billings, “The political pulpit: issue framing and conservative partisanship in evangelical protestant pastors’ sermons before and after the 2008 election of Barack Obama”, *Church, Communication and Culture*, 3:1, 2018, s 36 – 52.

Vingren, Ivar, 1968, *Pionjärens dagbok*, Lewi Pethrus förlag, Stockholm.

Internetkällor

ACI Digital, “Projeto de lei que inclui ideologia de gênero na educação nacional em votação em Brasília”, <https://www.acidigital.com/noticias/projeto-de-lei-que-inclui-ideologia-de-genero-na-educacao-nacional-em-votacao-em-brasilia-20202> (Läst 12/12 2018).

Assembléia de Deus, <http://assembleia.org.br/> (Läst 27/11 2018).

Assembléia de Deus, “Círculo de Oração Online”, <http://assembleia.org.br/oracaoonline/> (Läst 8/12 2018).

Assembléia de Deus, “Fale Conosco”, <http://assembleia.org.br/contato/> (Läst 8/12 2018).

Assembléia de Deus, “História”, <http://assembleia.org.br/historia/> (Läst 7/12 2018).

Assembléia de Deus, “Horário dos Cultos”, <http://assembleia.org.br/sobre/#cultos> (Läst 8/12 2018).

Assembléia de Deus, “Membros Online”, <http://assembleia.org.br/membros/> (Läst 8/12 2018).

Assembléia de Deus, “Nossa Equipe”, <http://assembleia.org.br/sobre/#Equipe> (Läst 7/12 2018).

Assembléia de Deus, “Valores Cristãos”, <https://www.cpad.com.br/valores-cristaos-327062/p> (Läst 2/12 2018).

Brito, Sarah, “Campinasmé a 5ª melhor do País para viver”, http://correio.rac.com.br/conteudo/2014/10/capa/campinas_e_rmc/217682-campinas-e-a-5-melhor-do-pais-para-viver.html (Läst 3/12 2018).

Câmara dos Deputados, “Educação debate aplicação da ideologia de gênero e orientação sexual no PNE”, <http://www2.camara.leg.br/camaranoticias/noticias/EDUCACAO-E-CULTURA/499537-EDUCACAO-DEBATE-APLICACAO-DA-IDEOLOGIA-DE-GENERO-E-ORIENTACAO-SEXUAL-NO-PNE.html> (Läst 10/12 2018).

Cavallera, Renato, “Assembléia de Deus do Brasil é a maior igreja pentecostal do mundo”, <https://noticias.gospelmais.com.br/assembleia-deus-brasil-maior-igreja-pentecostal-mundo-21458.html> (Läst 24/11 2018).

Casa Publicadora das Assembleias de Deus “Gerências”,

<http://www.editoracpad.com.br/institucional/integra-gerencia.php?s=2&i=6> (Läst 2/12).

Convenção Geral das Assembleias de Deus no Brasil, "Conselho de Educação e Cultura", <http://www.cgadb.org.br/2018a/index.php/inst/conselhos/escola-de-missoes-5.html> (Läst 2/12 2018).

Datafolha, "Perfil e opinião dos evangélicos no Brasil – total da amostra", s. 2 <http://media.folha.uol.com.br/datafolha/2016/12/28/da39a3ee5e6b4b0d3255bfe95601890afd80709.pdf> (Läst 24/11 2018).

Drehs, Wayne & Mariana Lajolo "Um ano depois, o que a Rio 16 deixou para o Brasil? Uma cidade e um país envoltos por corrupção, dívidas e promessas perdidas", http://www.espn.com.br/noticia/717566_um-ano-depois-o-que-a-rio-16-deixou-para-o-brasil-uma-cidade-e-um-pais-envoltos-por-corrupcao-dividas-e-promessas-perdidas (Läst 9/12 2018).

Escola bíblica dominical "Revista adultos 2º trimestre 2018 CPAD", <https://www.escola-ebd.com.br/revista-adultos-2-trimestre-2018-cpad/> (Läst 2/12).

Feiler, Tigran, "Här är frågorna som dominerar valet i Brasilien", <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/har-ar-fragorna-som-dominerar-valet-i-brasilien> (Läst 10/12 2018).

Frazão, Felipe, "Edir Macedo declara apoio a Bolsonaro", <https://politica.estadao.com.br/noticias/eleicoes,edir-macedo-declara-apoio-a-bolsonaro,70002526353> (Läst 26/11 2018).

Gielow, Igor, "Bolsonaro confirma favoritismo e é o 42º presidente", <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2018/10/bolsonaro-confirma-favoritismo-e-e-o-42o-presidente-projeta-datafolha.shtml> (Läst 3/12 2018).

Globo, "Em vídeo, Damares diz que 'nova era' começou: 'meninos vestem azul e meninas vestem rosa'", <https://g1.globo.com/politica/noticia/2019/01/03/em-video-damares-alves-diz-que-nova-era-comecou-no-brasil-meninos-vestem-azul-e-meninas-vestem-rosa.ghtml> (Läst 8/1 2019).

Globo, "Damares Alves explica polêmica sobre azul e rosa: 'foi uma metáfora'", <https://globoplay.globo.com/v/7276677/> (Läst 8/1 2019).

Globo, "Enquanto votação do impeachment acontecia, Bolsonaro era batizado em Israel", <https://extra.globo.com/noticias/brasil/enquanto-votacao-do-impeachment-acontecia-bolsonaro-era-batizado-em-israel-19287802.html> (Läst 11/12 2018).

Globo, "Interação de criança com artista nu em museu de São Paulo gera polêmica", <https://g1.globo.com/sao-paulo/noticia/interacao-de-crianca-com-artista-nu-em-museu-de-sp-gera-polemica.ghtml> (Läst 10/12 2018).

Globo, "No Brasil, 15,2 milhões vivem abaixo da linha da extrema pobreza, diz IBGE" <https://g1.globo.com/jornal-nacional/noticia/2018/12/05/no-brasil-152-milhoes-vivem-abaixo-da-linha-da-extrema-pobreza-diz-ibge.ghtml> (Läst 28/2) 2019.

Jönsson, Brandão Henrik, ”Frikyrkorna maktfaktor – kan avgöra valet”,
<https://www.dn.se/nyheter/varlden/frikyrkorna-maktfaktor-kan-avgora-valet/>
(Läst 25/11 2018).

Lindahl, Ylva, Brasilien; religion,
<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/sydamerika/brasilien/religion/> (Läst 23/11 2018).

Lopes, Roberta Leiliane, ”CGADB não aceita, mas convenções regionais já ungem mulheres como pastoras”,
<https://noticias.gospelprime.com.br/mulher-pastora-ordenacao-de-mulheres-no-brasil-assembleia-de-deus/> (Läst 27/12 2018).

Makar, Maria, ”Högerns Bolsonaro blir Brasiliens nye president”,
<https://www.svt.se/nyheter/utrikes/han-blir-brasiliens-nya-president-svt-nyheter-sander-direkt>
(Läst 11/12 2018).

Nationalencyklopedin, ”digital antropologi”,
<https://www-ne-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/digital-antropologi> (Läst 13/12 2018).

Oppenheim, Maya, ”Four women killed every day so far this year in Brazil in 'alarming' death toll, human rights group says”,
<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/brazil-women-killed-murder-death-femicide-human-rights-a8763791.html> (Läst 28/2 2019).

Ortiz, Fabíola, ”Stödprogram har lyft miljoner brasilianare ur fattigdom”,
<http://latinamerika.nu/fordjupning/stodprogram-har-lyft-miljoner-brasilianare-ur-fattigdom>
(Läst 9/12 2018).

Polimédio, Chayenne, ”The Rise of the Brazilian Evangelicals”,
<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/01/the-evangelical-takeover-of-brazilian-politics/551423/> (Läst 12/12 2018).

PROERDbrasil, ”O que é PROERD?”,
<http://www.proerdbrasil.com.br/oproerd/oprograma.htm> (Läst 28/2 2019)

Publico, ”Brasil abre inquérito por corrupção nos Jogos Olímpicos 2016”,
<https://www.publico.pt/2017/09/05/desporto/noticia/brasil-abre-inquerito-por-corrupcao-nos-jogos-olimpicos-2016-1784428> (Läst 9/12 2018).

Svenska Dagbladet, ”Jätteprotester över hela Brasilien”,
<https://www.svd.se/protester-mot-brasiliansk-korruption> (Läst 10/12 2018).

Svenska Dagbladet, ”Lula har anlönt till fängelset”,
<https://www.svd.se/lula-har-overlamnat-sig-till-polisen> (Läst 11/12 2018).

Sverige Radio, ”Nya korruptionsanklagelser mot Brasiliens president Temer”,
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6778288> (Läst 11/12 2018).

Sveriges Television, Agenda, 19:40 – 30:00,

<https://www.svtplay.se/video/19236143/agenda/agenda-7-okt-21-15-1?start=auto&tab=2018>

(Sedd 9/12 2018).

Watts, Jonathan, “Operation Car Wash: Is this the biggest corruption scandal in history?”,

[https://www.theguardian.com/world/2017/jun/01/brazil-operation-car-wash-is-this-the-](https://www.theguardian.com/world/2017/jun/01/brazil-operation-car-wash-is-this-the-biggest-corruption-scandal-in-history)

[biggest-corruption-scandal-in-history](https://www.theguardian.com/world/2017/jun/01/brazil-operation-car-wash-is-this-the-biggest-corruption-scandal-in-history) (Läst 10/12 2018).

Wicklén, Johan, “Dilma Rousseff avsätts efter omröstning i senaten”,

<https://www.svt.se/nyheter/utrikes/odesdag-for-brasiliens-president> (Läst 11/12 2018).